

SGHVKE

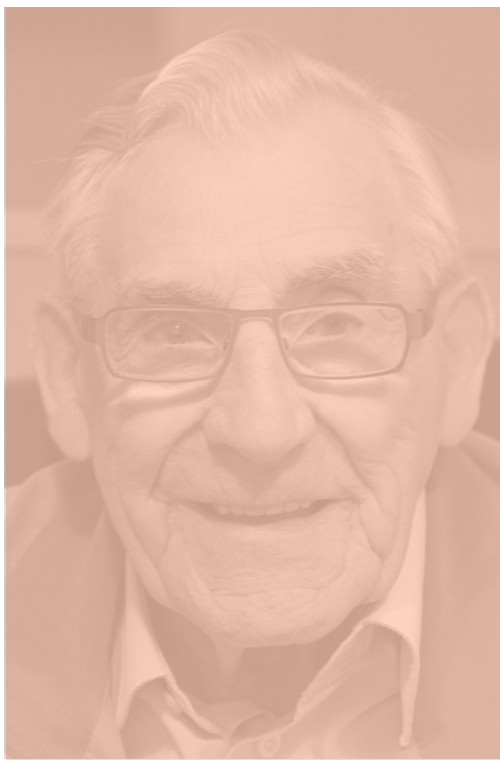
Ledenblad van de regio NOORD
waarin opgenomen HUGRONIEK

Groningen
Fryslân
Assen en omstreken

9 NOORD

HVMANISTISCH
VERBOND

Port Betaald

SEPTEMBER
2018

De SCHAKEL, waarin opgenomen Hugroniek, is het ledenblad van de afdelingen Fryslân, Groningen en Assen e.o. van het Humanistisch Verbond.

De Schakel verschijnt 4 x per jaar.
de komende nummers:

15 december 2018 **deadline 22-11-18**

9 maart 2019 **deadline 15-2-19**

8 juni 2019 **deadline 16 mei 2019**

7 september 2019 **deadline 15-8-19**

REDACTIEADRES SCHAKEL

Baukje Scheppink
Vijzelstraat 8, 8911 EW Leeuwarden
baukje.scheppink@gmail.com
0511-477083

WEBMASTERS

Groningen Donald Elsas
delsas@xs4all.nl

Assen e.o. Doaitse Swierstra
doaitse@swierstra.net

Fryslân Baukje Scheppink
baukje.scheppink@gmail.com

Meer adressen en contactpersonen achter in de Schakel.

Bij de voorpagina: leden uit Assen e.o. laat u portretteren door Ri Veens, pagina 33

POSTADRESSEN EN SECRETARIATEN

**Adreswijzigingen en opzeggingen naar:
Landelijke ledenadministratie**

Humanistisch Verbond, Postbus 75490,
1070 AL Amsterdam 020-5219000
leden@humanistischverbond.nl

Groningen

Humanistisch Centrum
W.A. Scholtenstraat 2, 9712 KW Groningen
Ieke Verveld, secretaris
secre.hvgron@gmail.com
Donaties: Penningmeester HV afd. Groningen
NL 69 TRIO 0391 04 29 47
Stichting Huisvesting HV Groningen
NL10 INGB 0004 1988 73

Fryslân

Postbus 2502, 8901 AA Leeuwarden
06 21 40 42 21 (antwoordapparaat)
hvfryslan@gmail.com
Marjoleine Beers, secretaris en ledenadm.
Facebook: Humanistisch Verbond Fryslân

Assen e.o.

Het Humanistisch Verbond afdeling Assen en Omstreken is actief in Assen, Hoozeveene, Meppel, Steenwijk en de omliggende gebieden. Sommige activiteiten worden samen met de afdeling Groningen georganiseerd. Aankondigingen daarvan zijn te vinden op zowel de website van Groningen als die van Assen.

Pottenbakkerstraat 49, 9403 VX Assen
secre.hvassen@gmail.com
Fienke Stronkhorst, secretaris
Facebook: Humanistisch Verbond Assen

ADRESSEN

AGENDA NOORD

datum	afdeling	activiteit	titel	pagi
2e dinsdag van de maand; 11-9	Assen e.o.	Humanistisch café	Onderwerp wordt ter plekke bepaald	39
zondag 9 september 2018	Groningen	Wandelen		23
dinsdag 11 september 2018	Fryslân	Filosofiecafé	Evert Meijer	44
dinsdag 11 september 2018	Assen e.o.	humanistisch cafe	onderwerp wordt ter plekke bepaald	40
dinsdag 11 september 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	18
donderdag 20 september 2018	Assen e.o.	Lezing	Gouden Pact II	39
zondag 23 september 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	37
zondag 23 september 2018	Groningen	Lezing	op de zondagmiddag	8
donderdag 27 september 2018	Fryslân	Gespreksavond	Súdwest-Fryslân	42
zondag 30 september 2018	Assen e.o.	wandelen	Orvelte	22
woensdag 3 oktober 2018	Assen e.o.	Eten	met gesprekstof	39
woensdag 3 oktober 2018	Groningen	Publieksbijeenkomst	Thema-avond dementie	14
zondag 7 oktober 2018	Groningen	Wandelen		23
dinsdag 9 oktober 2018	Assen e.o.	humanistisch café	onderwerp wordt ter plekke bepaald	40
dinsdag 9 oktober 2018	Fryslân	Filosofiecafé	Jan Flaming	44
zaterdag 13 oktober 2018	Groningen	Cursus Jonge Hum.	Renaissancedhumanisme	19
zondag 14 oktober 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Ethiek van Kant	48
woensdag 17 oktober 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	18
zondag 21 oktober 2018	Groningen	Bijeenkomst	Boekpresentatie Boris van der Ham	6
zondag 28 oktober 2018	Assen e.o.	wandelen	Oudemolen	22
woensdag 31 oktober 2018	Assen e.o.	Gespreksgroep		38
zondag 4 november 2018	Groningen	Wandelen		23
zondag 4 november 2018	Groningen	Lezing	Kristalnachtlezing	16
zondag 4 novembrt 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Twee soorten moraal	48
zondag 4 november 2018	Assen e.o.	70-jaar HV Assen e.o.	feestelijke jubileum viering	32
zondag 4 november 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	37
maandag 5 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	17
maandag 12 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	17
dinsdag 13 november 2018	Assen e.o.	humanistisch café	Onderwerp wordt ter plekke bepaald	40
dinsdag 13 november 2018	Fryslân	Filosofiecafé	Adriaan van Veldhuizen	44
woensdag 14 november 2018	Assen e.o.	Lunch	met gesprekstof	40
vrijdag 16 november 2018	Groningen	Gesprek Jonge Hum.	Goede dood	21
maandag 19 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	17
zondag 25 november 2018	Groningen	Lezing	op de zondagmiddag	8
maandag 26 november 2018	Groningen	Cursus	Humanisme in de 21e eeuw	17
donderdag 29 november 2018	Groningen	Viering	Sint Pannekoek	20
zondag 2 december 2018	Groningen	Wandelen		23
dinsdag 4 december 2018	Groningen	Eten	met gesprekstof	18
woensdag 5 december 2018	Assen e.o.	Gespreksgroep		23
zondag 9 december 2018	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Vier typen van ethiek	48
dinsdag 11 december 2018	Assen e.o.	Humanistisch café	Onderwerp wordt ter plekke bepaald	40
dinsdag 11 december 2018	Fryslân	Filosofiecafé	Boris van der Ham	44
zondag 16 december 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	22
zondag 13 januari 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Groene deugden	48
zondag 10 februari 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Moraal in huidige tijdsgewricht	48
zondag 10 maart 2019	Fryslân	Filosofie v.e.BP	Ethiek en geloof in gezondheidszorg	48
donderdag 21 maart 2019	Assen e.o.	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	29
donderdag 28 maart 2019	Assen e.o.	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	29
donderdag 4 april 2019	Assen e.o.	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	29
donderdag 11 april 2019	Assen e.o.	Cursus	Mens zijn in de 21ste eeuw	29
zondag, december 16, 2018	Assen e.o.	gespreksgroep	Hoogeveen	23

Van de redactie

Hoera, ik heb een hobby!

Alles over deadlines en hoe u mijn leven gelukkiger kunt maken

Laatst sprak ik een schrijver van een Schakelstukje. Hij had de verschijningsdatum van dit nummer goed gelezen in de vorige Schakel: 7 september. 'Dan lever ik het aan voor 1 september, daar kun je op rekenen', zei hij, 'mooi op tijd toch?' 'Nou...,' zei ik aarzelend, 'de deadline is 15 augustus.' 'Oops. Toen dacht hij dat ik het niet voor 15 augustus wilde ontvangen. Nog een misverstandje. Tijd dus om nog eens uit te leggen wat de workflow van uw lijfblad is en welke deadlines daarbij horen.

Voor dit nummer was de deadline dus 15 augustus. Voor mij, vrijwilliger die het layoutwerk naast het onregelmatige werk als ZZP-er doet, betekende het deze keer dat ik rond 20 juli onrustig begon te worden. het beloofde een drukke maand te worden... Ik maakte al vast een 'lege' Schakel klaar, koos welke mededelingen nog een nummer mee zouden kunnen, al dan niet aangepast, en inventariseerde wat er zoal binnen was gekomen. Want gelukkig zijn er schrijvers in ons Noorden die kort na het verschijnen van de Schakel al nieuwe stukjes aanleveren voor de volgende. Die plaats ik dan in aparte mapjes per afdeling, zodat mijn chaotische hoofd in ieder geval in mijn computer enige ordening tegenkomt... Deze keer was ik extra vroeg, want in mijn ZZP-planning zat begin augustus een week lang lesgeven in België – ja inderdaad, heel warm - en dan kan ik geen Schakelwerk doen.

Thuisgekomen ben ik begonnen met de eerste pagina's, deze keer met het vormgeven van de reeds binnengekomen bijdragen: **dank-dank-dank voor het vroeg aanleveren.** Het weekend erna was voor stukken die wat later binnenkwamen. Spreiding van aanlevering is heel fijn, benadruk ik nog maar eens. De deadline is de deadline, **een uiterste datum**, een valbijl voor het inleveren, het moment waarna ik een week lang nog maar nauwelijks aanspreekbaar ben voor mijn huisgenoot. Ná die deadline heb ik namelijk nog maar één week voordat het resultaat van al het passen, meten, schuiven, nabellen en soms redigeren onherroepelijk naar de drukker moet. Die datum was deze keer vastgesteld op 21 augustus.

De drukker heeft dan nog ongeveer een week om de Schakel te drukken en alles in dozen naar Leeuwarden te verzenden. Maar deze keer kwamen ook nog de Reuzen van Royal de Luxe naar onze Culturele Hoofdstad op 17, 18 en 19 augustus, het zal u niet ontgaan zijn. De binnenstad zou afgesloten zijn van 07.00 tot 21.00, en aangezien mijn werkplek in de

binnenstad ligt, besloten we maar te kamperen op de bovenverdieping van die werkplek. Dat weekend moest ik mijn aandacht verdelen tussen 400.000 verwachte bezoekers aan de binnenstad, waarvan er een paar mijn atelier aandeden gelukkig, de definitieve opmaak van de Schakel en ook nog - en niet in de laatste plaats- aan eerder vermelde huis- en echtgenoot, met wie ik dat weekend een trouwdag te vieren had...

Maar ook die drukkers-deadline is gehaald, al was het dan met enige stress. De drukker kan aan het werk, de dozen worden bezorgd bij de verspreider, want ik zit dan een paar dagen uit te blazen in Noord Frankrijk. De rest is aan de postbezorgers. Of die laatste fase gelukt is, heeft u gemerkt aan het doffe plofje op de deurmat. Was het op tijd?

De redactie en het opmaken van een Schakel kost veel tijd. Het zijn allemaal stukjes van verschillende schrijvers, met verschillende regelafstanden, met allerlei eigen layout-ideeën en foto's in de bestanden— **niet doen, dat moet ik er allemaal weer uitpeuteren!**- kortom alleen al het opschonen kost veel tijd. Zet foto's dus niet tussen de tekst, maar voeg ze als losse bijlagen bij de e-mail.

Ik vind het opmaken van de Schakel leuk werk, ik doe het graag. Maar ik doe het naast het werk waarmee ik mijn geld hoop te verdienen. Het is vrijwilligerswerk en een professionele liefhebberij.

Dus lieve schrijvers, communicatiecoördinatoren, secretarissen en andere bijdragers: maak mijn leven gemakkelijker door tijdig – liefst te vroeg- en eventueel gespreid de bijdragen van uw afdelingen naar mij te sturen.

Dan blijf ik gelukkig met deze hobby...

Baukje Scheppink

Rectificatie

In de Schakel van juni 2018, op pagina 9 en 13, staat een artikel over het onderwerp **'Je geen zorgen maken'**

Bij de opmaak van het blad is er iets fout gegaan.

Het artikel is op twee niet opeenvolgende bladzijden terechtgekomen.

U zult dat wel begrepen hebben, maar toch is een rectificatie op zijn plaats.

Uitnodiging

aan onze nieuwe leden

Elk jaar in de maand oktober nodigen wij onze nieuwe leden uit voor een bijeenkomst, waarin zij kennis kunnen maken met de afdeling Groningen van het Humanistisch Verbond. Zo ook dit jaar.

Er wordt informatie gegeven over de vaste activiteiten en er wordt vooruit gekeken naar het programma voor het komende jaar.

Deze keer willen wij de kennismaking combineren met een andere bijzondere bijeenkomst, de boekpresentatie door de landelijk voorzitter Boris van der Ham op zondag 21 oktober 2018. Informatie over deze presentatie vindt u elders in deze Schakel.

Het programma voor die zondag komt er dan als volgt uit te zien:

- 12.00 uur – 13.30 uur bijeenkomst nieuwe leden
Er worden broodjes geserveerd.
- 13.30 uur – 14.00 uur inloop boekpresentatie
- 14.00 uur – 16.00 uur boekpresentatie Nieuwe Vrijdenkers

De nieuwe leden ontvangen per e-mail of per post een persoonlijke uitnodiging, of hebben deze al ontvangen.

Aanmelden bij secre.hvgron@gmail.com is noodzakelijk in verband met de lunch.

Met een vriendelijke groet,
Het bestuur van afdeling Groningen.

Boekpresentatie

Boris van der Ham
en Rachid Benhammou

NIEUWE VRIJDENKERS

In april van dit jaar is een boek met deze titel verschenen. In het boek Nieuwe Vrijdenkers vertellen 12 voormalige moslims hun verhaal. Het boek is samengesteld door Boris van der Ham, voorzitter van het Humanistisch Verbond, en journalist Rachid Benhammou.

Over het boek

In Nederland ben je vrij om niet-godsdienstig te zijn, maar in de praktijk is die vrijheid niet voor iedereen vanzelfsprekend. In Nieuwe Vrijdenkers komen twaalf Nederlandse voormalige moslims aan het woord die zich hebben losgemaakt van de religie van hun ouders. Bij sommigen ging dat gemakkelijk, maar anderen kregen te maken met zeer heftige reacties van hun familie, waarbij enkelen zelfs werden verstoten.

Een aantal van de geïnterviewden is nu openlijk atheïst, agnost, humanist of vrijdenker, maar de meesten van hen leiden een dubbelleven omdat de buitenwereld niets weet van hun afvalligheid. In Nieuwe Vrijdenkers vertellen deze voormalige moslims openhartig hun persoonlijk verhaal, hun soms verscheurende dilemma's, maar ook over wat hen nu inspireert. Het zijn stuk voor stuk verhalen over het Nederland van nu.

Over de schrijvers

Boris van der Ham (Amsterdam, 1973) groeide op in Nieuwkoop. Hij is o.a. voorzitter van het Humanistisch Verbond en werkte mee aan twee documentaires over afvalligheid in de islam.

Rachid Benhammou (Beni Bouyahie - Marokko, 1973) groeide op in Rotterdam. Hij is cultureel ondernemer en freelancejournalist.

Over de presentatie

De schrijvers van het boek komen op **zondag 21 oktober 2018** naar Groningen.

Zij zullen hun boek presenteren samen met een aantal geïnterviewden.

De bijeenkomst vindt plaats om 14.00 uur in het Humanistisch Centrum in Groningen, W.A. Scholtenstraat 2.

Aanmelden is noodzakelijk.

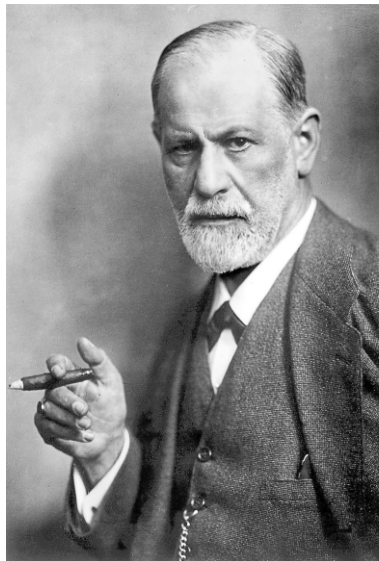
Dat is nu weliswaar nog wat vroeg, maar het kan bij: secr.hvgron@gmail.com.

Zondagmiddag 23 september

WAT IS PERSOONLIJKHEID?

Donald Elsas zal dan spreken over de historische ontwikkeling van het begrip *persoonlijkheid* in de psychologie. Al bij de oude Grieken onstonden er ideeën over dat er verschillende soorten mensen zijn, verschillende karakters. Hoewel hun ideeën tot in onze tijd zijn blijven bestaan en nog steeds enige aanhangers hebben, is het begrip persoonlijkheid vanaf de tweede helft van de negentiende eeuw sterk veranderd en ontwikkeld. Hoewel de voordracht zich zal beperken tot de ontwikkeling van het begrip *persoonlijkheid*, zijn er samenhangende vragen die in een discussie over het onderwerp wellicht meer aandacht nodig zullen hebben. In de psychologie kwamen gebieden als de biologische en de evolutionaire psychologie op. Vragen als *hoe komt karakter (persoonlijkheid) tot ontwikkeling?* verdwenen een beetje naar de achtergrond. Vragen naar de *biologisch/evolutionaire basis van menselijk gedrag* kwamen daarentegen meer op de voorgrond. Daarnaast

Sigmund Freud

Abraham Maslow

kwam in de filosofie de vraag op, in hoeverre onze wil een *vrije wil* is.

Voor ons humanisten spelen verwante vragen. Mensenrechten steunen we op de gedachte dat mensen niet gelijk, maar wel gelijkwaardig zijn. Niet alle mensen hebben eenzelfde persoonlijkheid, maar alle mensen verdienen wel een gelijke behandeling.

De 'humanistische psychologie' ontstond als reactie op het behaviorisme enerzijds en de psychoanalyse anderzijds. Zijn de grondleggers van deze beweging, Maslow en Rogers, nog van belang voor humanisten?

Met dit soort vragen als uitgangspunt willen we ons bezig houden met de ontwikkeling van het begrip *persoonlijkheid* door de jaren heen.

Zondagmiddagen

Eerstvolgende bijeenkomst: 23 september 2018 Donald Elsas over
Wat is persoonlijkheid?

De werkgroep lezingen organiseert al zo'n jaar bijeenkomsten op de zondagmiddag. De samenkomsten staan om de maand gepland op de vierde zondag van de maand, maar niet in de vakantieperiodes.. Ze beginnen om 14:00 uur en hebben plaats in het Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 in Groningen. Eerst geeft een van de leden van onze afdeling een inleiding. Daarna is er mogelijkheid tot gesprek en discussie over het betreffende onderwerp en vragen die zich naar aanleiding daarvan voordoen. De verdere middag is er ruimte voor onderlinge, gezellige gesprekken.

Wat was *in Groningen*

Voorafgaand aan afgelopen jaar, 2017/2018, begonnen we met twee lezingen door sprekers van buiten onze afdeling. Op 19 maart 2017 sprak Jeroen Bartels over Goed en Kwaad in Evolutionair Perspectief en op 9 april presenteerde Bert Gasenbeek het boek Vrijdenken en Humanisme in Nederland, een speciale editie van De Vrije Gedachte die onder zijn redactie het licht zag. Na de zomer van 2017 begonnen we met de lezingen en inleidingen door eigen leden van de afdeling.

In 2017/2018 zijn de volgende sprekers aan het woord geweest.

24 september	Hans Reddingius	Atheïst – of toch niet helemaal?
26 nov 2017	Doekele Stavenga	Kleur en Schoonheid in de Natuur
28 jan 2018	Victor B	Darwin Day: Evolutie en de oorsprong van menselijk gedrag
25 mrt 2018	Marinus van Dijk	Ongelijke Beloning van Arbeid
27 mei 2018	Gerard te Meerman	Maatschappelijke Implicaties van DNA-onderzoek

Wat komt

Het ligt in de bedoeling de komende bijeenkomsten te laten plaatsvinden op 23 september en 25 november 2018 en op 27 januari, 31 maart en 26 mei 2019.

Op 25 november 2018 zal Dolf de Bruijne spreken over Nederlandse architectuur, in het bijzonder de Amsterdamse School.

Sprookje

Er was eens..., zo begint het meestal, want geen enkel sprookje begint met: "Er zijn nog steeds".

Het gaat ook niet over kabouters, dieren, enge beesten, maar over humanisten die nog wel in sprookjes geloven.

Geschiedenis

In Nederland wonen een heleboel humanisten, eigenlijk veel te weinig die zich zo noemen, maar een kenmerk van een humanist is dat hij eigenlijk niet bij een groep wil horen.

Hij/zij blijft liever op de achtergrond, maar om toch te kunnen praten met gelijkgestemden of het gedachtengoed te delen zijn sommigen lid geworden van het H.V. en hebben zij zich onderverdeeld in landelijk, provincies, afdelingen of gemeenschappen. Een van die afdelingen is Groningen. Het leuke aan de afdeling Groningen is, dat ze een uniek eigen gebouw hebben. Een deel van dit gebouw wordt verhuurd als woonhuis, het benedendeel is een zaal die uitstekend gebruikt kan worden voor bijeenkomsten (in eerste instantie voor humanisten), cursussen (in eerste instantie voor humanisten) en vergaderingen (in eerste instantie voor humanisten). Ook andere groepen gerelateerd aan het Humanistisch Verbond kunnen gebruik maken van de zaal.

Om alles financieel in goede banen te leiden is er een stichting opgericht, de Stichting Huisvesting Humanistisch Verbond Groningen die ook tot taak had een rol te spelen in het het onderbrengen van humanisten die aan het einde van hun levenscyclus nog steeds met gelijkstemden wilden omgaan in een eigen gebouw met faciliteiten. Dit is ook gerealiseerd.

Terug naar het eigen gebouw, dat in 1983 aangekocht en aangepast werd en waar een heleboel mensen tot nu toe prettig in hebben vergaderd, ideeën gedeeld en cursussen gevolgd.

Financiën

In het begin was er nog wat geld, maar dat verdween omdat er weinig inkomsten waren, in ieder geval te weinig om een woonhuis en een zaal goed te kunnen onderhouden. Het woonhuis kostte meer aan onderhoud dan door de huur werd opgebracht, een constructie die in de loop der jaren was ontstaan en de zaal werd nauwelijks aan derden verhuurd, dus geen extra inkomsten. In 2006/2007 trad een nieuw bestuur van de Stichting aan dat geprobeerd heeft het tij te keren. Toen er een nieuwe huurder kwam in de bovenwoning is het woonhuis enigszins opgeknapt en daar zijn we in de afgelopen 10 jaar mee door gegaan. De huur werd conform de regels op een peil gebracht dat, voor de huurder redelijk was, en groot onderhoud toestond.

In de loop der jaren werd door allerlei maatregelen de energierekening van het huurhuis met 60% teruggebracht en het woonhuis een stuk comfortabeler.

De zaal werd veel vaker verhuurd aan derden wat ook genoeg geld opbracht om groot onderhoud te plegen. Hiervoor moest wel wat vrijwilligerswerk worden verricht, maar dat deden ze graag.

Inmiddels is bijna al het groot onderhoud gepleegd en kunnen de inkomsten weer naar een zodanig peil dat er minder werk door de beheerder(s) hoeft te worden verricht.

Het hebben van een eigen gebouw dat zichzelf in stand houdt, geeft vrijheid in het plannen van activiteiten, bespaart een heleboel geld aan huur voor die activiteiten en er zijn nog een paar kleine voordelen.

Bestuur van de Stichting

De bestuurders van 11 jaar geleden zitten er nog steeds, maar moeten eigenlijk worden vervangen door nieuwe, jongere, vrijwilligers die ook weer verse ideeën hebben over het voortzetten van de Stichting.

Een oproep in een van de vorige Schakels heeft 0, zero, nada, geen enkele schriftelijke en één mondelinge reactie opgeleverd, terwijl er toch ca. 700 humanisten lid zijn in Groningen.

Oké, een groot deel daarvan is ouder dan het huidige bestuur waardoor “solliciteren” niet een goede optie is en zo zijn er nog wel een paar groepen die niet in aanmerking komen, zoals mensen die al vrijwilligers werk doen of deden, maar als 5% van onze leden geschikt is voor een functie zijn dat er 35.

Sprookjes

En nu beginnen de sprookjes, want al die humanisten geloven in het sprookje dat een ander wel reageert. Of geloven in het sprookje dat de Grote Smurf wel iemand aanwijst. Of geloven in het sprookje dat het zich allemaal wel vanzelf regelt. Of geloven in het sprookje dat de Stichting helemaal geen bestuur nodig heeft en dan bestaat er nog het sprookje dat deze afdeling helemaal geen zaal nodig heeft, andere gemeenschappen hebben ook geen zaal, zo'n ding kan je toch huren.

Natuurlijk kan de afdeling, de Jonge Humanisten, Hegggespraak, Humanistisch Vormingsonderwijs en nog een paar aanverwante groepen een andere zaal huren, maar die is in ieder geval 5 x zo duur. Al deze groepen gebruiken de zaal ca. 100 x per jaar reken zelf maar uit wat dat gaat kosten.

Wij als Groninger Humanisten kunnen trots zijn dat we zo'n zaal, als enigen in Nederland, tot onze beschikking hebben. Hij is niet alleen zeer duurzaam (we verbouwen onze eigen stroom op het dak) maar kan ook zijn eigen verzekering, belasting, schoonmaak en onderhoud opbrengen zonder al te veel inspanning.

Frisse bestuurders/frisse ideeën

Kortom, wij zoeken nieuwe bestuursleden voor de Stichting Huisvesting Humanistisch Verbond Groningen. Een penningmeester moet wel een klein beetje verstand van geldzaken hebben, maar eigenlijk niet meer dan voor een gewone huishouding, de secretaris/beheerder hoeft niet technisch te zijn, maar alleen een beetje kunnen organiseren. Overigens kan die functie in stukjes worden gehakt, het bestuur bestaat nu uit 3 personen, maar kan rustig naar 5 of meer personen. De voorzitter moet overzicht hebben en de vergaderingen (een paar maal per jaar) leiden.

Wie heeft er zin om ons team in eerste instantie te komen versterken en daarna de “hele zaak” over te nemen. Zet ons sprookje voort. Of zou het een sprookje zijn dat er nu wel iemand reageert.

Eventuele consequenties

Overigens, als er niemand reageert op welke oproep dan ook, heeft dit bestuur de droeve plicht volgens de statuten om de Stichting op te heffen en alle bezittingen over te dragen aan de Afdeling, die daarna het pand moet overdragen aan het H.V. Nederland. Na alles wat er in de afgelopen 11 jaar aan het pand is gedaan om het in stand te houden en te verbeteren is dat een hard gelag.

Aktie

Geïnteresseerden kunnen zich schriftelijk dan wel telefonisch bij mij melden, waarna we rustig kunnen overleggen wie waar geschikt voor is en hoeveel tijd je er aan kan of wil besteden.

Omdat er de laatste decennia veel te weinig vrouwen in dit bestuur hebben gezeten, zou ik het zeer op prijs stellen als vooral die zouden reageren. De huidige bestuursleden deden en doen het nog met veel plezier.

Augustus 2018

Gerrit Botke, secretaris/beheerder.

Emailadres: botke@planet.nl

Tel.nr.: 06-21800348

Geestelijke verzorging in het aardbevingsgebied

De feiten en de gevolgen van de aardbevings schade in een deel van onze provincie zijn alom bekend. Dat de bewoners van deze streek niet alleen materiële, maar ook immateriële schade ondervinden kan iedereen zich voorstellen. De nood is hoog.

In maart van dit jaar heeft een aantal kerkelijke en andere organisaties, waaronder het Humanistisch Verbond, het initiatief genomen om een plan te maken dat voorziet in geestelijke ondersteuning van de getroffen bewoners.

Dit plan is goed ontvangen zodat financiële bijdragen van het Rijk en enkele fondsen het mogelijk maken dat nu in ieder geval twee geestelijk verzorgers aangesteld kunnen worden, één met een kerkelijke achtergrond en één humanist. Solidair Groningen & Drenthe zal het eerste jaar het werkgeverschap op zich nemen. Er zal met spoed een stichting opgericht worden waar deze geestelijke verzorgers in dienst kunnen komen.

Het is de bedoeling dat de geestelijke verzorgers naast een luisterend oor ook ondersteuning kunnen bieden in de bemiddeling naar relevante organisaties. De vacature voor geestelijke verzorgers zal binnenkort verschijnen, zodat zij in het najaar van 2018 met hun werkzaamheden kunnen starten.

Dit project is een gezamenlijk initiatief van:

- Platform kerk en aardbeving
- RUG
- PTHU
- Humanistisch verbond
- Bisdom Groningen Leeuwarden
- Provinciale Raad van Kerken
- Protestantse gemeente Groningen
- Kerkenwerk
- Solidair Groningen & Drenthe

Uitnodiging

Thema-avond dementie: In de Leeuwenhoek On Tour

Woensdagavond 3 oktober 20.00 - 21.30 uur, inloop vanaf 19.30 uur.
ZINN, locatie de Dilgt, Dilgtweg 3, Haren

Gratis, wel graag tickets reserveren via
www.humanistischverbond.nl/indeleeuwenhoekontour

Stel: je moeder, vader, broer, zus, vriend of partner krijgt dementie. Hoe zou jij willen dat hij of zij verzorgd wordt?

Human en het Humanistisch Verbond organiseren in samenwerking met de HV-afdeling Groningen op 3 oktober de gratis themabijeenkomst In De Leeuwenhoek On Tour in De Dilgt in Haren.

Aan de hand van fragmenten uit de tv-serie In De Leeuwenhoek snijden we dilemma's aan rond zorg voor mensen met dementie waarover we graag met jou in gesprek gaan. Hoe kan de zorg voor mensen met dementie menselijker en liefdevoller?

De serie In de Leeuwenhoek

De moeders van Adelheid Roosen en Hugo Borst kregen alzheimer. Samen maakten zij voor Human de serie In De Leeuwenhoek, over hoe de ouderenzorg beter kan en moet. Ze verbleven wekenlang in de Rotterdamse zorginstelling De Leeuwenhoek en mochten van de directeur overal bij zijn en alles filmen. Ze kijken hun ogen uit. Vaak zijn ze ontroerd, soms verbaasd. Ze schieten in de lach, voelen compassie en zijn ook weleens boos.

De tour

Bij In De Leeuwenhoek On Tour zie je fragmenten uit de serie, mét exclusieve, niet eerder vertoonde beelden. Zo snijden we dilemma's aan waarover we in gesprek gaan met humanistisch geestelijk verzorger Marcelle Mulder en jullie: mantelzorgers, professionals werkzaam in de zorg en andere

betrokkenen en geïnteresseerden. Hoe ga je om met mensen met dementie met behoud van eigenwaarde? Hoe kan de zorg voor mensen met dementie nog menselijker en liefdevoller? Hoe kun je je écht verplaatsen in de - misschien vervreemdende - werkelijkheid van de ander?

In De Leeuwenhoek On Tour is een samenwerking van Human en het Humanistisch Verbond, mede mogelijk gemaakt door Van Betekenis tot het Einde.

Met dank aan Alzheimer Nederland, Humanitas en De Familie Film & TV.

Foto: Cigdem Yuksel

KRISTALNACHTLEZING

Een collectieve Europese herinnering aan de shoa? - dr. Stefan van der Poel.

Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen

Zondag 4 november 14.00 uur, zaal open 13.30 uur

Toegang: vrijwillige bijdrage

9 November is de Kristalnacht 80 jaar geleden.

Ter gelegenheid van de Kristalnachtherdenking organiseert HV-afdeling Groningen een Kristalnachtlezing, verzorgd door dr. Stefan van der Poel.

Stefan van der Poel is als universitair docent werkzaam bij de afdeling Geschiedenis aan de RuG. Zijn specialismen liggen op het gebied van de moderne Joodse geschiedenis en de geschiedenis van Midden- en Oost-Europa.

Na de lezing van een uurtje is er gelegenheid voor vragen en gesprek over de lezing en tot besluit napraten met een drankje.

De Shoah binnen een collectieve Europese herinnering

In deze lezing staan de (on)mogelijkheden van een gemeenschappelijke Europese herinnering betreffende de Shoah centraal. Met de toetreding van de Middeneuropese landen tot de Europese Unie (2004) is getracht te komen tot een gemeenschappelijk Europese geschiedschrijving ten aanzien van de twintigste eeuw. De Shoah blijkt in Midden-Europa echter een geheel andere positie in te nemen binnen de collectieve herinnering dan in West-Europa. De toename van populistische nationale sentimenten en anti-Europese gevoelens maken het debat nog problematischer. Tijdens deze lezing wordt ingegaan op de vraag waarom de herinnering aan de Shoah in Midden-Europa zo gevoelig ligt.

Cursus MENS zijn in de 21e eeuw

Vanuit humanistisch perspectief

Media, markt en technologie veranderen je leven, je relaties en de natuur. Hoe blijf je je eigen, bewuste keuzes maken? In vier interactieve bijeenkomsten verzamel je een berg nieuwe inzichten en een onbevangen blik op jezelf als mens in de 21e eeuw.

In deze cursus onderzoeken we humanistische inspiratiebronnen en gaan we op zoek naar nieuwe perspectieven. Door kennisoverdracht, reflectie en gesprek met docent en medecursisten staan we stil bij fundamentele vragen uit de 21e eeuw en de actuele waarde van humanisme.

Bas Nabers (vormgever cursus en docent) zegt hierover:

“Door onbevangen na te denken leren we veel over onszelf en de wereld waarin we leven. In deze cursus gaan we op zoek naar een eigentijds, gerevitaliseerd humanisme.”

Esther Wit (vormgever cursus) vult aan:

“We doen dat onder andere door het begrip van ‘Bildung’ (vorming) opnieuw in te zetten en inhoud te geven. Een klassiek ideaal in het humanisme. Humanisme is in die zin zowel realistisch – ieder mens moet zich vormen – als optimistisch – ieder mens kan zich vormen. Hoe kan de mens in de 21e eeuw zich ‘opnieuw’ leren vormen? En nu duurzaam, samen, met een beter vermogen onze aandacht zelf te bepalen en te richten (in plaats van technologie te laten bepalen) en met praktische wijsheid.”

Deze cursus wordt in de maand november 2018 in Groningen gegeven.

Data: 5, 12, 19 en 26 november.

Plaats: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2, Groningen

Docente: Patricia Bieringa

Aanmelding kan via de landelijke website plaatsvinden:

<http://www.cursushumanisme.nu>

GRONINGEN 2018

ETEN

met gespreksstof

De data voor eten met gespreksstof in 2018 zijn:

dinsdag 11 september, woensdag 17 oktober en dinsdag 4 december.

Er is nog altijd behoefte aan meer koks en meer eters, alhoewel de huidige koks het geweldig doen.

Er wordt gegeten in het Humanistisch Centrum, WA Scholtenstraat 2 in Groningen.

Inloop vanaf 17.00 uur met koffie/thee/fris of wijn.

Aan tafel om 18.00 uur, afruimen om 18.45 uur onderwerp bepalen tot ca. 19.00 uur en daarna begint de discussie.

Afwassen om ca. 20.15 uur, als het opruimen klaar is gaan we naar huis.

Kosten (nog steeds) 6 euro/pp. (inclusief frisdrank en wijn)

Opgeven 6 dagen voor het eten bij Gerrit Botke, botke@planet.nl

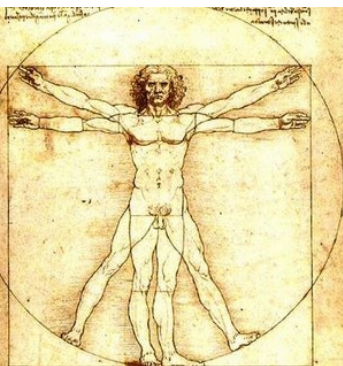

CURSUS *Renaissancehumanisme*

DE JONGE
HUMANISTEN
GRONINGEN

Docent **Jos de Wit** neemt ons 's ochtends tijdens een lezing mee naar de wereld van Erasmus en het Renaissancehumanisme.

Na de koffiepauze voeren we een discussie over de betekenis van het Renaissancehumanisme voor onze tijd. Het gaat dan over het belang van onderwijs en ontwikkeling, van taal en communicatie, van beschaafde omgangsvormen, van vrede en van religieuze tolerantie.

Na een lunch trekken we de binnenstad in voor een stadswandeling langs plekken die een link hebben met het Renaissancehumanisme. Jos vertelt ons dan meer over Agricola en Gansfort, de Latijnse school, de

nieuwe wetenschap en de kritische burgerij.

Wanneer: [Zaterdag 13 oktober 10:30 - 15.00/15:30 uur](#)

Locatie: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen

Kosten: 5 euro voor HV-leden; 10 euro voor niet-leden

Meer info: ivo_hengst@hotmail.com

DE JONGE HUMANISTEN GRONINGEN

Jonge Humanisten Groningen

Ben je op zoek naar de combinatie van diepgang en gezelligheid? Vind je het leuk om te praten over (praktische) filosofie, zingevingsvragen of maatschappelijke thema's? En ben je ongeveer tussen de 18 en 40 jaar oud? Dan is onze groep misschien ook iets voor jou.

Wij organiseren diverse activiteiten zoals filmavonden, discussies, vieringen, diners, borrels, filosofische picknicks en wandelingen. Ook steken we jaarlijks als vrijwilliger de handen uit de mouwen tijdens de actie NLdoet. Onze bijeenkomsten zijn bedoeld om op een laagdrempelige en interactieve manier na te denken over de wijze waarop je vorm en betekenis wilt geven aan het leven. Door met anderen in gesprek te gaan verscherp je je blik en kom je tot nieuwe inzichten. Naast diepgang staan tijdens de bijeenkomsten zeker ook gezelligheid en het leren kennen van mensen met dezelfde interesses centraal. Meestal sluiten we af met een gezellige borrel.

Interesse?

Laat je vrijblijvend op de mailinglijst zetten en blijf op de hoogte van al onze bijeenkomsten:
ivo_hengst@hotmail.com

VIERING *Sint Pannekoek* DE JONGE HUMANISTEN GRONINGEN

Net als vorig jaar doen we mee aan de viering van Sint Pannekoek, een gelegenheid waarop pannenkoeken worden gebakken voor een goed doel. Welk goed doel het dit jaar is, is nog niet bekend (vorig jaar was het een voorleesproject van Humanitas). Het eten van luchtige pannenkoeken zullen we weer combineren met het voeren van een diepzinnig gesprek.

Sint Pannekoek is een van oorsprong Rotterdamse traditie en wordt ieder jaar, door heel het land, gevierd op 29 november. Je legt een pannenkoek op je hoofd en zegt: 'Wij wensen u een vrolijke en gezegende Sint Pannekoek!'

De traditie wordt als eerste vermeld in 1986 in de bekende strip 'Jan, Jans en de kinderen' (getekend door Jan Kruis). Op Sint Pannekoek bakt de vrouw des huizes een grote stapel pannenkoeken. Wanneer de heer des huizes 's avonds thuiskomt, heeft iedereen een pannenkoek op zijn hoofd. Zij roepen hem tegelijkertijd toe: "Een vrolijke en gezegende Sint Pannekoek!" Tegenwoordig zijn er allerlei varianten in gebruik om dit feest te vieren. De gewoonte om een pannenkoek op het hoofd te leggen is echter gelijk gebleven.

(sintpannekoek.nl)

Wanneer: 29 november, vanaf een uur of 18:00
 Waar: nog niet bekend
 Kosten: een kleine bijdrage voor de pannenkoeken; opbrengst gaat naar goed doel
 Meer info en aanmelden: ivo_hengst@hotmail.com

Als je mee wilt denken over het thema of op een andere manier wil helpen aan het voorbereiden van deze avond: je hulp kunnen we goed gebruiken!

GESPREK *over 'een goede dood'* DE JONGE HUMANISTEN GRONINGEN

Door stil te staan bij je denken kom je verder

Welke verwachting heb je van het leven? Wat maakt je leven wel of niet waardevol? Heb je wanneer je gezond bent het recht om te kiezen voor de dood?

Vanuit het perspectief van de levenskunst '*Ken uzelf en hoe te leven en te sterven*', bespreekt praktisch filosoof Niranyana Jayamary dit onderwerp met ons aan de hand van actuele vragen, thema's en dilemma's.

Als Praktisch filosoof wil zij inzichten delen over het leven en de dood vanuit een filosofisch perspectief. Het gesprek over de dood uit de taboesfeer halen en bespreekbaar maken, vanuit respect voor ieders eigen afwegingen. Wat haar intrigeert is welke gedachten, gevoelens en waarden hierbij belangrijk zijn. Wat kunnen we leren van filosofen, welke handvaten bieden zij? En zijn hun ideeën vandaag de dag voor ons ook nog van toepassing voor meer wijsheid en inzicht over het leven en de dood?

Deze lezing stimuleert mensen om na te denken en te praten over die existentiële kant van de stervenswens en de tegenstrijdige gevoelens en gedachten die daar vaak aan verbonden zijn. Het is een interactieve lezing waarbij ruimte is om vragen te stellen en in een vertrouwelijke sfeer met elkaar van gedachten te wisselen.

Inloop vanaf 19:30 uur. Thee en koffie voorradig. Onze traditie is dat iedereen verder wat lekkers mee neemt aan eten of drinken.

Wanneer: Vrijdag 16 november, 20:00 uur

Waar: Humanistisch Centrum, W.A. Scholtenstraat 2 te Groningen

Kosten: gratis deelname

Aanmelden: ivo_hengst@hotmail.com

Foto: Niranyana Jayamary

Aanmelden vooraf is niet nodig maar het zou wel fijn zijn. Een uur voor de wandeling controleert de organisator zijn/haar mailbox. Vooral bij twijfel vanwege weersomstandigheden, kunt u zekerheidshalve voor vertrek even mailen of bellen met degene die de wandeling organiseert.

Wandelen en een gesprek gaan toch wel heel goed samen, dat blijkt telkens weer. Wilt u zelf een keer een tochtje begeleiden (ca. 5 km), dan horen we dat graag. We verheugen ons op Uw aanwezigheid tijdens de komende wandelingen.

Zondag 30 September Orvelte

Vertrekpunt: vanaf de parkeerplaats P2 bij Orvelte.

Aanvang: 11.00 uur, afstand ongeveer 7 kilometer. Na afloop kan er in Orvelte wat

gedronken en/of gegeten worden.

Organisatie: Aletta de Graaf

0642278650,

degraafaletta@gmail.com

Zondag 28 oktober wandeling "Oudemolense Diep"

Vertrekpunt: Parkeerplaats

Molensteeg, Molensteeg 4, 9484 TE

Oudemolen

Aanvang: 10:30, afstand: 7 km

Organisatie: Contact en (zo mogelijk

aanmelden): Agnes en Doaitse

Swierstra, 06 46136929, 0592 853221

Details:

<https://www.staatsbosbeheer.nl/routes/drentsche-aa-boswachterspad-oudemolense-diep>

Na afloop samen koffie met appeltaart op de Zandlust 6, 9482 WJ te Tynaarlo

DELEN *Groningen*

Na de wandeling koffie drinken bij Café De Amer.

Wandeling 4 november.

We gaan wandelen aan de zuidkant van Groningen bij de Hoornse Plas.

Verzamelen op de parkeerplaats bij Restaurant Kaap Hoorn gelegen aan de Kaapse Baan. Afstand ongeveer 4 km. en is rolstoel toegankelijk.

Na de wandeling koffie drinken bij Restaurant Kaap Hoorn.

Wandeling 9 september.

We gaan wandelen in het Hunzedal. De parkeerplaats bevindt zich aan de weg De Bulten, dit is een zijweg van de weg Spijkerboordijk tussen Annen en Spijkerboor.

De afslag is bij de Camping De Groenlanden, na 1,5 km. kom je bij de parkeerplaats.

Afstand ongeveer 4 km.

Na de wandeling koffie drinken bij Breeland Recreatie, gelegen aan de weg De Bulten.

Wandeling 7 oktober.

We gaan wandelen in het Drentsche Aa gebied bij de plaats Amen.

Verzamelen bij Café De Amer, gelegen aan de Amerweg te Amen.

Afstand ongeveer 4 - 4,5 km.

Wandeling 2 december.

We gaan wandelen in het Fochteloërveen bij het Esmeer.

Vanuit Norg en Assen richting Huis ter Heide rijden. Bij de T-sprong neem je de weg N919 langs de Kolonievaart richting Veenhuizen.

Na ongeveer 1,5 km bij een bushalte steekt u via een dam het kanaal over en daarna rechtsaf. Na 300 meter ligt de parkeerplaats bij het bos.

Afstand ongeveer 4 km.

Na de wandeling koffie drinken bij Restaurant 't Wapen van Norg schuin tegenover de kerk te Norg.

Alle wandelingen starten om 10.30 uur.

Inlichtingen:

Marijke en Pieter Hofman

Tel. 0592 - 343595 / 0619003043.

e-mail: hofbak@ziggo.nl

HOMO DEUS

Een kleine geschiedenis van de toekomst.

Ik las de afgelopen maand dit spraakmakend boek van de Israëliër Yuval Noah Harari. Door een uitzending van "De Wereld Draait Door" was ik nieuwsgierig geworden. Lezing heeft mij niet teleurgesteld, integendeel. Slechts door vermoeidheid en 'zware ogen' moest ik het boek vaak eerder dan ik wilde weer dicht doen en wegleggen.

Bas Heijne schreef er een voorwoord in. Hij schrijft o.a. : "*Wetenschap en technologie leren ons steeds meer over onszelf, hoe we zijn geworden en wie we zijn . . . Langzaam maar zeker dringt het tot ons door dat nieuwe kennis en technologie onze wereld volledig op z'n kop zullen gaan zetten, en niet alleen ons zelfbeeld blijvend zullen veranderen, maar ook de samenleving waar we deel van uitmaken.*

De afgelopen eeuwen is de mens zijn belangrijkste ankers kwijtgeraakt. Allereerst verdween, voor velen van ons tenminste, God als zingevende instantie. Maar de afgelopen decennia is ook het humanisme zelf onder druk komen te staan: Nieuwe wetenschap leert ons dat het zelf, het 'ik' niet bestaat - het is ons brein dat ons wijsmaakt dat we 'iemand' zijn. Wie we zijn en hoe we onszelf beleven is een constructie, die iedere vaste kern ontbeert - wanneer we in ons hoofd kijken, komen we veel tegen, maar geen ziel, en zelfs geen 'zelf'. . .

De toekomst van de mens laat zich niet voorspellen, maar dat betekent niet dat het zinloos is erover na te denken. Juist het vermogen van de mens om zichzelf tegen het licht te houden, stelt hem in staat aan zogenaamde wetmatigheden en doemscenario's te ontsnappen. In 'Homo Deus' doet Harari dat op sublieme wijze.

Aldus enkele zinnen uit het voorwoord van Bas Heijne.

Velen van ons verbazen zich geregeld over het tempo, waarin onze wereld en daarmee onze leefwijze verandert. Vernieuwingen en aanpassingen volgen elkaar steeds sneller op. Neem de communicatie: In de jaren na de oorlog leerden we omgaan met de telefoon, eerst met draaischijf, later met toetsen. Dat bleef decennia lang ongeveer gelijk. Pas in de jaren '90 beleefde het 'mobieltje' zijn stormachtige ontwikkeling. Als 70-jarige leerde ik nog sms-sen van en met mijn kleinkinderen. Maar dat is inmiddels ook al weer achterhaald. Als 80+ heb ik dus nog moeten leren appen. En nou vraag ik mij af, wat ik straks, als ik het beleef, als 90+ nog zal moeten leren als ik nog mee wil blijven doen. . . Eigenlijk kan ik het nog maar amper volgen. Mijn telefoon en laptop lijken nu al op veel

gebieden intelligenter dan ik ben en het eind van de ontwikkeling is niet te zien. Waar gaat dat heen?

Het boek beschrijft oorzaken en een mogelijke ontwikkeling tot ± 2050 . Wetenschappelijk onderbouwd, maar dan nog blijft het onzeker hoe het in werkelijkheid zal gaan. Maar het levert de lezer in elk geval meer inzicht en heel veel stof tot nadenken en discussie op.

De schrijver sluit na 400 bladzijden af met 3 vragen. De laatste: *3. Wat gebeurt er met de maatschappij, de politiek en het dagelijks leven als niet-bewuste, maar hyperintelligente algoritmen ons beter leren kennen dan we onszelf kennen?*

Het woord 'algoritme' komt heel veel voor in het boek. Het was voor mij een onbekend begrip, waarvan ik de betekenis heb moeten opzoeken en dat al lezend meer inhoud kreeg. Het betekent zoiets als: een reeks instructies, een recept, maar dan doorgaans niet uitgevoerd door een mens, maar door een machine of computer.

Ik hoop, dat ik de lezers van de "Schakel" met het schrijven van dit stukje ook een beetje nieuwsgierig heb gemaakt.

Klaas J. Baas.

HET UITZICHT IS EEN VENSTER OP DE WERELD

Onze leden weten niet zoveel van elkaar en wat is er dan leuker om je uitzicht vanuit je huis, garage, prieeltje of woonboor met elkaar te delen. In deze Schakel de eerste drie inzendingen van leden van de afdeling Assen e.o.

In het kader van **het uitzicht uit mijn raam** vang ik ...

toekomst en verleden, licht en schaduw

Twee scholen aan de rechterkant van ons kleine pleintje, waar dagelijks bij halen en brengen van de kinderen, een gezellige drukte ontstaat. Voor mij *verleden*, voor de kinderen betekent het veel voor hun *toekomst*. Links zie ik een verzorgingstehuis voor demente bejaarden, die in het *verleden* leven. Ik hoop dat het niet mijn toekomst zal zijn. Er zijn dagen dat *verleden* en *toekomst* elkaar letterlijk raken: kinderen stromen rechts het pleintje op, terwijl links de rouwauto staat voor iemand die voorgoed tot het *verleden* behoort.

In de ochtend zie ik licht tussen de gebouwen en soms schittert de zon op de ramen aan de overkant. Gedurende de ochtend trekt de schaduw van ons appartement verder het pleintje op, om zich 's middags - als de zon over ons dak komt - weer terug te trekken. Aan het eind van de middag vang ik het stralende licht van de ondergaande zon tussen de gebouwen!

Een goed einde van de dag!

Marlon Busstra

Het uitzicht uit mijn raam

Ons leven speelt zich voornamelijk binnen af. Aan de andere kant van het raam heerst een andere orde. Daar groeit van alles, soms begeleid en soms lekker wild op eigen initiatief. Vogels zoeken er hun voedsel en ook nestgelegenheid. De egel zoekt het op de grond en de eekhoorn springt door de bomen. Soms komt de steenmarter langs. Die rekent het dak als zijn domein. De vissen in de vijver horen we niet, de kikkers op hun tijd des te beter. Kortom, het is genieten aan beide kanten van dit raam.

Annie Hilbrands

Een daalders plekje

Het uitzicht dat ik vanuit mijn raam heb, is geweldig, ook al waardeer ik dat na 28 jaar niet altijd zo bewust meer. Ik kijk uit op veel groen, dat bij het landgoed Valkenstijn in Assen Oost hoort. Ik zie grasland, een slootje, een wandelpad en een hondenspeelplaats. Zeker nu de bomen vol in blad staan (op het moment dat ik dit schrijf is het juni), zie ik de bebouwing aan de Platolaan en de hondenspeelplaats niet, hoewel me dat in de wintermaanden niet stoort.

Het voordeel van wonen op de begane grond is de mogelijkheid om zo naar buiten te kunnen lopen. Hoewel ik niet zoveel met tuinieren heb, wordt de leefruimte wel vergroot. Een ander aspect van het wonen op de begane grond, is het contact met de “wereld”. Een buurvrouw die haar hondje uitlaat, een kennis die langsrijdt en haar hand opsteekt. Gelukkig woon ik in een – van oorsprong oude- buurt waar het de gewoonte is om elkaar te groeten, ook al ben je geen naaste burens. Ik vind het prettig het gevoel te hebben daarvan deel uit te maken.

Dat is voor mij een aspect van ubuntu. Dit Zoeloewoord betekent o.a.: ik ben mens in relatie tot andere mensen.

Kijk ik nu naar buiten, dan voel ik ruimte en rust. Zelfs als ik op de bank lig, want dan zie ik de boomtoppen en de lucht: strakblauw of met voorbijtrekkende wolken. Kortom: een daalders plekje!

Etty de Boer

foto: Peter Tietema

Mens zijn in de 21ste eeuw

NIEUW CURSUS

Vanuit humanistisch perspectief

De wereld om ons heen verandert snel. Dit leidt bij velen tot de vraag hoe hier mee om te gaan en wat voor consequenties dat heeft. Vragen die zoal opkomen zijn bijvoorbeeld:

- Wat is mijn relatie met de aarde en haar medebewoners?
- Wat is de betekenis van het begrip "verbondenheid"?
- Hoe beïnvloeden technologische ontwikkelingen ons denken?
- Wat betekent "wijsheid" anno 2019

Dit zijn tegelijk vragen die ook het humanisme uitdagen zich te herijken en op zoek te gaan naar haar plaats in de toekomstige maatschappij.

Onder leiding van de docent Ronald Wolbink staan we hier bij stil in vier interactieve sessies. Kennisoverdracht, reflectie en interactie spelen hierbij een belangrijke rol.

Ronald Wolbink studeerde bedrijfskunde en volgde opleidingen op de terreinen filosofie, supervisiekunde en coachen. Hij promoveerde op een filosofisch proefschrift met als titel *De coach, de begeleider van de laatste mens*. Verder schreef hij o.a. het boek *Levenskunst à la Montaigne*.

Het thema Levenskunst heeft in het bijzonder zijn aandacht. Tegenwoordig is er veel sprake van stress, onzekerheid én kansen en uitdagingen. Hoe je hiertoe te verhouden vraagt om levenskunst en om oog te hebben voor de zin van het leven. Hij doceert ethiek en filosofie bij een Hogeschool. Bij het Humanistisch Verbond verzorgt hij de cursussen moderne en klassieke levenskunst en de cursus *Mens zijn in de 21e eeuw*. Verder heeft Ronald een eigen bureau voor filosofische gesprekken, moreel beraad en coachen.

Voor meer informatie: www.ronaldwolbink.nl

De cursus beslaat vier avonden.

Data: 21 maart, 28 maart, 4 april, 11 april (2019)

Tijd: Inloop vanaf 19.00 uur; start cursus 19.30 tot 21.45 uur

Locatie: Humanitas, Brunelstraat 77, Assen

Aanmelden kan in de loop van het jaar via de landelijke website plaatsvinden.

We houden u op de hoogte.

ONDER ONGELOVIGEN

Vragen en reacties

Op 25 april 2018 zagen de leden van het HV Assen e.o. gezamenlijk de film van Boris van der Ham: Onder Ongelovigen.

Na afloop spraken we met elkaar over wat we hadden gezien.

De gespreksleider Ri Veens een aantal vragen geformuleerd. Ze vroeg die individueel in te vullen.

Zo besef je, voorafgaand aan de discussie, beïnvloed door gevoelens of meningen van anderen, wat de film bij jou heeft teweeggebracht en welke vragen en discussiepunten er nog bij jou leven.

Dan luister en reageer je minder klakkeloos en primair. Het geeft meer inhoud aan het gesprek.

Bijkomend voordeel is dat de individuele vragen en opmerkingen redelijk zijn gedocumenteerd.

Een aantal vragen waren specifiek aan de maker van de film gericht. Die heb ik na enige redactie (dezelfde soort vragen gecombineerd) aan hem doorgestuurd. Zijn antwoord staat hieronder

Boris van der Ham reageert:

Beste afdeling,

Ik kreeg wat vragen en geef graag antwoord. Hierbij!

1. Waarom gaat het in Onder Ongelovigen eigenlijk alleen over islamieten en afvallige islamieten. Er worden ook mensen met andere geloofsovertuigingen vervolgd en gediscrimineerd. Niet-afvallige ongelovigen komen ook niet aan bod.

Goede vraag. Als je kijkt naar wetgeving zie je in de wereld dat afvalligheid toch vooral een probleem is in streng islamitische landen. In 13 landen staat de doodstraf op religieus kritiek en op afvalligheid, en dat zijn allen streng-islamitische landen. Dus hier speelt dus wel iets specifiek. Natuurlijk zijn er genoeg religieuze groepen waar afvalligheid sociaal gezien nog steeds tot uitsluiting leidt, maar daar focuste deze documentaire niet op.

2. Hoe ervaart hij zo'n speech in de VN? Wat denkt hij daar mee te bereiken?

Deze speech was in 2014. Het is iets dat de internationale Humanisten elk jaar doen en dit keer deed ik dat namens hen. Het is een van de middelen om een tegengeluid te laten horen. Als je je niet als humanist laat zien dan ben je helemaal onzichtbaars. Zo'n toespraak van 2 minuten is beperkt maar de lobby van de internationale humanisten gaat natuurlijk achter de schermen verder. De positie van dat groeiende deel van de wereldbevolking moet telkens uitgelegd en verdedigd worden

3.Hoe houd je het vol? Wat kunnen WIJ doen?

Vergeet niet dat alleen al lid zijn van het HV al helpt. Dat geeft kracht ook aan dat soort organisaties en lobby. Maar wat kan je nog meer doen: debatten organiseren, mensen opvangen en welkom heten die in asielzoekerscentra zitten die atheïst zijn etc.

4.Wat stond er in de wet die in 2014 in is afgeschaft?

Daarin stond dat godslastering in Nederland strafbaar was. Maar die wet is dus afgeschaft.

5.De vrije satire zijn we al kwijt: wat volgt? Worden wij ook langzaam in een islamitisch keurslijf gedwongen. Hoe zit het in dit verband met verborgen intolerantie tegenover Joden? Wat kunnen we doen tegen wegstijgende angst om racistisch te zijn en zo extreem links en rechts te kweken?

Door zelf als humanisten niet bang te zijn. Rond religiekritiek moeten we niet Bot of grof zijn maar precies en scherp.

Tot zover!

Boris

JUBILEUM 70 Assen en omstreken HUMANISTISCH VERBOND

Zoals als aangekondigd in de Schakel van juni jl., vieren wij graag met u allen het jubileum van 70 jaar Humanistisch Verbond van de afdeling HV Assen en omstreken.

Het programma krijgt al echt vorm, hoewel het nog te vroeg is om precies aan te geven wat er op welk moment gebeurt.

In juni zeiden we u: **“We willen vieren met onze leden en doen dat met muziek, met vrolijkheid, met rituelen en ook met geschiedenis en met kijken naar het verleden en het ophalen van herinneringen.”** En dat gaan we ook doen!

4 november 2018 11 uur- 15 uur Boerderij Kamps in Rolde

Boris van der Ham, de voorzitter van het landelijk HV opent met een korte, feestelijke lezing over de geschiedenis van het HV;

Er zullen ledenportretten te zien zijn.

Er zal een overzicht zijn van mode uit de 70 jaar die we bestaan, gelardeerd met muziek en dans uit die tijd. Alles uitgevoerd door flitsende jonge mensen.

Er zal een kort toneelstuk worden opgevoerd.

We zullen toosten en zingen en er zal genoeg tijd zijn voor elkaar.

En we bieden u een eenvoudige, maar zeer smakelijke lunch aan.

Graag zien we zoveel mogelijk van onze leden bij deze feestelijke bijeenkomst. Ook als u nog nooit op een activiteit bent geweest; dit feest is het misschien een mooie introductie. Welkom. Welkom allemaal.

Aanmelden: secre.hvassen@gmail.com, 0592-342720/06-21 36 32 23

Reserveert u alvast deze dag!

Annette van den Bosch, vz Assen e.o.

Leden HV Assen e.o. gezocht! **U of je kunt nog meedoen!**

In de Vorige Schakel van juni 2018, zocht ik leden van HV Assen e.o. die zich wilden laten portretteren voor het 70 jarig jubileum in november a.s.

Tot nu toe heb ik zeven leden gefotografeerd en er staan nog vijf afspraken.

Ik heb gezellige gesprekken gehad en bijzondere levensverhalen gehoord. Iedereen was positief, enthousiast en vond het een leuk initiatief.

Juist niet actieve leden vonden het leuk dat ze op deze manier aan iets mee konden doen.

Ik zou het leuk vinden als we op 4 november 70 portretten kunnen laten zien van onze leden.

Vanaf nu wil ik ook mensen persoonlijk gaan benaderen en vragen of ze mee willen doen.

Wilt u of wil je meedoen?

Stuur een mailtje naar: riveens@tuijt.nl, whatsapp of bel naar 0614861572.

Dan kunnen we een afspraak maken om het portret te maken, in eigen huis of omgeving. Het zal ongeveer een uur duren, we zullen namelijk ook de tijd nemen voor een gesprekje.

tekst en foto Ri Veens

ENQUETE HV ASSEN EN OMSTREKEN

In juni 2018 heeft het HV Assen e.o. onder haar leden een enquête uitgezet om te inventariseren hoe het bestuur zo goed mogelijk aan de wensen en behoeften van de leden kan voldoen.

De uitkomsten zullen van invloed zijn op het nieuwe beleidsplan 2019-2023, dat op de jaarvergadering in febr. 2019 zal worden besproken.

In de eerste plaats wil ik alle 106 mensen die gereageerd hebben, heel hartelijk danken voor uw inspanning om de enquête in te vullen. Wij waren blij dat zo ongeveer 25 % van de leden heeft gereageerd. Niet alleen de leden die regelmatig op activiteiten komen (ongeveer 30) of soms (ook ongeveer 30), maar ook een groot aantal leden dat niet actief lid is, heeft gereageerd (ca 40). Met die laatste groep zijn we ook zeer gelukkig omdat we zo te weten kunnen komen of en welke belemmeringen er zijn om niet mee te doen, of dat het een bewuste keuze is om 'slapend' lid te zijn.

Het bestuur heeft de uitkomsten van de enquête nog niet in detail bestudeerd, maar de globale uitkomsten wil ik hier alvast met u delen, omdat ik me kan voorstellen dat degenen die de moeite hebben genomen hun mening en wensen aan ons kenbaar te maken, ook nieuwsgierig zijn naar de uitkomsten.

Dat een levensbeschouwelijke organisatie niet het jongste ledenbestand kent, was vooraf wel duidelijk. Ongeveer de helft van de respondenten is ouder dan 75 jaar. Dertig procent is jonger dan 65. Onze leden zijn op vele fronten actief, want reden om niet te komen is voornamelijk dat men te druk is met andere zaken. Niet helemaal verwonderlijk is dat ook gezondheid en tijdstip ('s avonds te moe) worden genoemd. In hetzelfde kader: voor de informatie over de activiteiten wordt zelden de landelijke of lokale website bezocht. De mailingen en ook de Schakel worden goed gelezen. Wellicht kunnen we wat vaker een activiteit op een (zondag)middag organiseren.

Thema's die als favoriet naar voren komen zijn vooral 'vrijheid van denken' en 'waardig levenseinde'. Kort daarachter scores 'mensenrechten' en 'aards en groen'. Dan volgt 'inspiratie voor het leven', waarbij opvallend veel respondenten aangaf dat *heel* interessant te vinden.

Als vorm van activiteiten worden vooral lezingen gewaardeerd. Hoewel we twee keer een studie tweedaagse hebben georganiseerd met zo'n 45 belangstellenden scoorde dit in de enquête niet erg hoog. Behalve een discussiegroep wordt op andersoortige activiteiten niet overmatig enthousiast gereageerd.

Heel blij zijn we met de bereidheid van 20 mensen om wel eens iets (mede) te organiseren of andere mensen mee te nemen naar een activiteit.

Omdat de afdeling Assen een heel groot gebied bestrijkt, waren we ook benieuwd of het voor de leden ook vervelend was om altijd voor een activiteit naar Assen te moeten komen. Het grootste deel van de respondenten (67%) geeft aan op Assen te zijn georiënteerd. De plaats waarop vervolgens de meesten zijn gericht is Groningen (10%). Dat heeft een eigen HV-afdeling.

Dan volgen Hoogeveen (7,5 %) en Meppel (5%). Ongeveer 10% is op geen van eerder genoemde plaatsen gericht. We zien hierin wel een rechtvaardiging om de meeste activiteiten in Assen te organiseren. Er zijn wel een aantal mensen die aangeven de afstand een belemmering te vinden om naar een activiteit te komen.

Overigens zijn de respondenten (zeer) tevreden met wat we organiseren, hoe vaak we het doen en hoe we het doen.

Wat het bestuur afsluitend nog wordt meegegeven:

- Streven naar verjonging.
- Verbinding zoeken met andere vergelijkbare organisaties.
- Stille leden meer betrekken.
- Betrokkenheid tussen leden vergroten

Ook worden we gecompimenteerd het initiatief voor deze enquête en de prachtige uitvoering. Voor dit laatste is ons lid Doaitse Swierstra verantwoordelijk en het bestuur is hem daarvoor zeer erkentelijk en wil hem ook op deze plek daarvoor hartelijk dank zeggen.

Hedwig Udding-Blok

ZELF DENKEN IS MOEILIJKER DAN JE DENKT

Joep Schrijvers op bezoek op 24 mei 2018

Onze voorzitter Annette van den Bosch kondigt hem met veel tromgeroffel aan. Terecht, want wat hebben we goede herinneringen aan zijn optreden van vorig jaar. Authentiek, erudiet en enthousiast. Dat schept nou eenmaal verwachtingen.

Hij zelf geeft een winstwaarschuwing: het wordt saai en abstract.

Oké, hij laat onze hersenen kraken.

Maar zijn enthousiasme over het onderwerp en over het feit daar met medehumanisten over te kunnen spreken zijn aanstekelijk en iedereen zit met plezier en volle aandacht te luisteren. Daarbij heeft Joep écht verstand van PowerPoint. Zijn beeldenpresentatie is aantrekkelijk en afwisselend. Dat hij van zoveel zaken verstand heeft, maakt dat hij ook weet waar hij de plaatjes en de muziek moet zoeken.

Denk zelf, leef zelfstandig is de titel van zijn lezing.

Lijkt logisch, maar als je er in verdiept: hoe doe je dat?

Humanisten baseren zich graag op feiten. Op zaken die onbetwistbaar vaststaan. Bestaan die? Wetenschap gaat vaak uit van premisses, waar niet iedereen het over eens is. In de economische crisis waren er geen twee economen te vinden die het met elkaar eens waren. Iedereen die weleens een enquête heeft ingevuld weet wat voor versimpeling van de werkelijkheid de vragen behandelen, hoe veel zaken worden weggelaten, die je keuzes beïnvloeden.

Bijvoorbeeld: de uitslag van een onderzoek is dat laagopgeleiden minder gezond leven dan hoogopgeleiden. Afgezien dat het volkomen aan individuele verschillen voorbijgaat, is het ook de vraag of opleiding de oorzaak is, of de afgeleiden van opleiding en welke dan (minder geld, meer stress).

En wat te denken van Wikipedia, dat iedereen kan aanvullen en wijzigen en Facebook, waar algoritmes je weinig kans op een andere invalshoek geven. En als honderden mensen iets re tweeten, ben je toch geneigd daar in mee te gaan: waar rook is, is vuur.

Je kunt niet denken, los van de wereld om je heen. De een ziet in de omstreken afbeeldingen op de gouden koets, een verheerlijking van de slavernij en de ander het erbij betrekken van onze overzeese gebiedsdelen. En in de vorige eeuw keek men daar nog anders tegen aan dan nu.

Gedurende de avond gaat Joep op alle opmerkingen en vragen in. En ieder heeft zo zijn eigen ideeën. Daarmee onderschrijvend, dat er geen eenduidige waarheid bestaat. Dat idee kan je zekerheden ondermijnen en beslissingen en standpuntvorming bemoeilijken.

U zult begrijpen, saai was het echt niet. Door de geanimeerde discussies kwam Joep niet door zijn geplande verhaal heen. De invloed van emoties op ons denken en doen en de mogelijke verbetering van onze morele besluitvorming bleven onderbelicht.

Goede reden om hem nogmaals uit te nodigen.

Hedwig Udding-Blok

GESPREKSGROEP HOOGEVEEN

Zes keer per jaar komt in Hogeveen een gespreksgroep van ± 10 leden van het Humanistisch Verbond bijeen. De deelnemers vinden het prettig om zo nu en dan eens met elkaar in gesprek te gaan, bijvoorbeeld over een serieus probleem, een moeilijke keuze (dilemma) of een actuele ontwikkeling. Doel: ontmoeting van standpunten en verbreding/verdieping van het eigen inzicht.

De bijeenkomsten vinden plaats in de nieuwe locatie van het Jannes vd Sleedenhuis aan de Valkenlaan in Hogeveen, steeds op een zondagochtend van 10:30 - 12:00 uur.

Nieuwe geïnteresseerden kunnen zich melden bij ondergetekende via mail:

baask@home.nl of telefoon: 0528 264045. Ik zal dan zorgen dat je voor de

eerstvolgende bijeenkomst een aankondiging met beschrijving van het gespreksonderwerp krijgt.

Klaas J. Baas

Aanmelden: baask@home.nl of tel: 0528-264045

In de komende tijd zijn de volgende data gepland:

23 september, 4 november, 16 december en 27 januari 2019

Bezoek de afdelingen eens digitaal!

HET HUMANISTISCH VERBOND ASSEN
heeft een FACEBOOK-PAGINA!

HUMANISTISCH VERBOND
ASSEN

Hierop kunt u lezen welke activiteiten plaatsvinden en u kunt er interessante posts op lezen en plaatsen.

Zegt het voort en nodig vooral veel bekenden uit om lid te worden van de

Ook HV landelijk en HV Fryslân kunt u op Facebook tegenkomen.
Tot ziens in de digitale wereld!

GESPREKSGROEP ASSEN

De zomer vordert al weer snel en binnenkort pakken wij als “Gespreksgroep Assen” de draad weer op. Maandelijks zijn we een middag in gesprek over een bepaald onderwerp. De onderwerpen worden door de deelnemers vastgesteld. De gesprekken vinden bij toerbeurt plaats bij de deelnemers thuis.

Enkele voorbeelden die daarbij gepasseerd zijn: - Overheid en waarheid, - Het Populisme, - Hoe gaan we om met de kwalijke kant van de geschiedenis? - Welke factoren bepalen/zijn van belang die het geluk bepalen? - Hoe zorgen we voor een duurzame wereld?

De deelnemers bereiden het thema voor en zorgen voor eventuele informatie vooraf. De gesprekken op zich zijn open, plezierig en interessant.

Als gespreksvorm hanteren we de methode van de discussie. Deze manier heeft als uitgangspunt dat we a. geïnteresseerd zijn in en open staan voor de meningen / opvattingen van de ander en b. dat we als gevolg hiervan ons voordeel kunnen doen door onze mening op basis van de argumenten te herzien.

Belangstelling? Geïnteresseerd? Schuif eens aan en beleef mee wat het met je doet.

We hebben nog plaats voor 2 deelnemers, 5 september was de eerste bijeenkomst, maar aanhaken kan ook nog op 31 oktober en 5 december. Neem daarvoor contact op met Ger Nekkers, tel. 0592-543922 of een mailtje naar: gj.nekkers@zonnet.nl

Tot dan

Agenda HV afdeling Assen e.o.

Jaarprogramma 2018

tot en met het verschijnen van de volgende Schakel in dec. 2018

Het bestuur probeert de kosten van het jaarprogramma laag te houden. Het is echter noodzakelijk om voor de activiteit in sept. een kleine bijdrage te vragen van € 3,50. Het nuttigen van consumpties is voor eigen rekening.

Donderdag 20 september 2018

GOUDEN PACT II

In maart 2018 is in het kader van de behandeling van het Gouden Pact gesproken over het leven van en met iemand met een beperking.

Het GOUDEN PACT is een convenant dat zich over heel veel aspecten van de zorg uitspreekt. Daarom willen we nog een activiteit aan dit onderwerp wijden.

Het Gouden Pact gaat ervan uit dat kwetsbare ouderen meer nodig hebben dan goede fysieke zorg. De mentale "inspiratie voor het leven" is even essentieel. In dat aspect willen we ons m.n. verdiepen. Een geïsoleerde omgeving lijkt daar niet aan mee te werken. Maar welke vorm zou een inclusieve samenleving dan idealiter moeten hebben. De documentaire "Een nieuwe Morgen" (2Doc), die verhaalt van samenwonende ouderen en jongeren, laat ook wrijvingen zien en moeizame relaties, die niet louter lijken te inspireren. Toch zouden we de veronderstelling dat ouderen en jongeren van elkaar kunnen leren niet direct willen verwerpen.

Prof. dr. Anja Machielse, bijzonder hoogleraar "Empowerment van kwetsbare ouderen" aan de Universiteit voor Humanistiek zal voor ons spreken over wat ouderen nodig hebben om ook onder kwetsbare omstandigheden een zinvol bestaan te ervaren. Wat dat voor ons en voor de maatschappij betekent.

Anja Machielse studeerde filosofie en is gepromoveerd in de sociale wetenschappen. In haar onderzoek staat de verbinding van wetenschappelijke theorievorming met praktijkkennis centraal. Zij is gespecialiseerd in onderzoek naar kwetsbare ouderen. Belangrijke thema's zijn eenzaamheid en sociaal isolement, zelfredzaamheid, existentiële problemen en zingevingsvragen. De nadruk ligt daarbij op 'empowerment': wat hebben mensen nodig om 'goed' ouder te worden en hoe kan sociale insluiting van kwetsbare ouderen in de samenleving worden gestimuleerd?

Locatie: de Drentse Zaak, Beilerstraat 24, 9401 PL Assen

Aanvang: 19.45 uur

Aanmelden: secr.hvassen@gmail.com, 0592-342720/06-21 36 32 23

Terugkerende activiteiten georganiseerd door de activiteitencommissie.

Humanistisch Café Elke 2e dinsdag van de maand bent u van harte welkom in het "Humanistisch Café". Daar, aan de koffietafel, kunnen onze leden, in klein verband, een gesprek voeren. De onderwerpen kunnen ter plekke worden bepaald. Ook potentiële HV-leden en belangstellenden zijn welkom. De locatie is gewijzigd. Dat is nu bij het restaurant van Warenhuis van der Veen op de 5e etage.

Volgende data: 14 augustus, 11 september, 9 oktober, 13 november en 11 december
Restaurant Warenhuis van der Veen 5e etage. Koopmansplein 16 Assen, Tijd: 11:00-13:00
Kosten: Eigen consumpties, 1e consumptie gratis.

ETEN *met gesprekstof*

We eten afwisselend bij één van de deelnemers thuis en eten dan "wat de pot schaft". We beginnen met een drankje vooraf, kiezen een onderwerp om over te praten en gaan dan eten. Er wordt vegetarisch gekookt. Een onderwerp kan van te voren worden aangedragen, maar kan ook spontaan opkomen, bijv. na een recente gebeurtenis of televisie-uitzending. Het aantal deelnemers wordt beperkt tot maximaal 8 à 10, omdat anders een zinvolle discussie aan een enkele tafel te moeilijk wordt.

Deelname impliceert geenszins dat we verwachten dat u ook een keer een bijeenkomst organiseert. Maar mocht u ook een keer "gasthuis" willen zijn, dan horen we dat graag van u.

Komende data: (aankomen uiterlijk één week van te voren): Op woensdag 14 november dit keer geen diner maar een lunch.

Woensdag 3 oktober

Locatie: Lineke v.d.Burg en Ger Nekkers, Het Kanaal 219, Assen

Tijd 17.15 – 20.00 uur Kosten: € 6,- p.p. Aanmelden: 0592 543922 avdburg@simpc.nl

Woensdag 14 november

Locatie: Coos en Annelies Salomé, Compagnonsweg 10, Ravenswoud

Tijd: 11.30 tot 14.00 uur (lunchbijeenkomst) Kosten: € 6,00 per persoon

Aanmelden: anneliessalome@home.nl tel.0516853671

Wandelingen (elders in deze Schakel uitgebreid beschreven)

Zondag 30 September Orvelte

Zondag 28 oktober wandeling “Oudemolense Diep”

De Schakel

De Schakel is bestemd *v o o r* de leden maar het is de bedoeling dat het ook *d o o r* de leden van de afdelingen wordt gevuld. Daarom onze oproep aan de leden tot het inleveren van kopij.

Enkele voorbeelden:

U wilt:

- een gespreksgroep, leesgroep of wat dan ook oprichten. Dat hoeft niet altijd structureel te zijn.
- andere humanisten deelgenoot maken van iets dat u heeft meegemaakt
- een keer een huiskameractiviteit of andere activiteit organiseren.
- een keer een wandeling organiseren etc, etc.

De activiteitencommissie:

e-mail: hvasen-activiteiten@outlook.com

Contactpersonen:

Jan Kolkman 0592 413291

Paul Taal 0622006711

Renée Taal 0623329758

In Memoriam Jet van Holten

Op 19 juli 2018 is Jet van Holten op 81 jarige leeftijd overleden. Voor haarzelf en voor haar naasten was dit niet onverwachts; Jet heeft bewust en weloverwogen voor dit moment gekozen. Dat laat heel duidelijk zien hoe Jet in het leven stond: ze dacht altijd heel goed na over te nemen besluiten; ze was heel duidelijk in haar opvattingen; ze hield consequent de regie in handen; ze was een doorzetter. Jet was zeer betrokken op de maatschappij en dat uitte zich in deelname aan allerlei activiteiten; zoals Greenpeace, de vredesbeweging, de politiek (sociaal/links), het Humanistisch Verbond (activiteitencommissie, bezoekersgroep, bezoeken van lokale en provinciale bijeenkomsten), Humanitas, de Vrouwenbond FNV, de Cliëntenbond van de GGZ, het NIVON, de NVVE, de Boalsserter Skotsploech (een volksdansgroep), een schrijfgroep en een brei-groep. Jet en haar man Tjerk zijn ongeveer 11 jaar lid geweest van de Boalsserter Skotsploech; met veel optredens in binnen- en buitenland.

Jet is opgegroeid in Apeldoorn en Den Haag. Het huwelijk bracht haar naar Bolsward. Vanaf haar 15^e jaar heeft Jet regelmatig last gehad van ernstige depressies; met als gevolg ook opnames en behandelingen in de psychiatrie. Haar eigen moedige opstelling, de steun van haar naasten en haar actieve opstelling in de maatschappij (zie de hierboven genoemde activiteiten) hebben haar heel goed gedaan. Qua ideeën en visie was Jet vaak een voorloper. Psychisch is Jet door haar betrokkenheid in een steeds beter evenwicht gekomen.

Sinds 2006 heeft Jet echter meerdere vormen van kanker gekregen en als laatste in maart 2018 weer een uitzaaiing in de hals. De behandeling daarvan zou de kans op nare bijwerkingen sterk vergroten. Daarom was voor Jet dit het juiste moment om afscheid te nemen en zij heeft dat als volgt verwoord: “Nu is mijn leven geëindigd op een milde manier”. Jet heeft iedereen, die in haar leven een rol heeft gespeeld, bedankt:

“Ik dank jullie allemaal, maar vooral mijn vriendinnen, voor de vriendschap, het begrip, de steun en de hulp die ik van jullie heb ontvangen. Denk niet dat dat te weinig is geweest. We hebben veel goeds met elkaar beleefd en ik kan jullie verzekeren dat ik daarvan genoten heb”.

De afscheidsbijeenkomst op 26 juli is afgesloten met een lied van Joke Smit (tekst) en Ruud Bos (muziek). Jet vond dit een mooi lied en wilde dit graag met de aanwezigen delen. Het gaat over een “land waar vrouwen, mannen en kinderen willen wonen. Waar allen kunnen troosten als een mens ten onder gaat, dat is het land waar mensen willen wonen, het land waar de saamhorigheid bestaat.”

Piet Postma

Kleur bekennen WAAR STA JIJ VOOR?

Kleur bekennen is niet altijd makkelijk.

Om *'erbij te blijven horen'*, *'leggen we niet op alle slakken zout'*, er kunnen immers belangrijker zaken zijn om ons druk over te maken en voor bepaalde zaken doen we dat juist wel. Zijn we bereid het gesprek aan te gaan.

Deze gespreksavond is voor alle leden van het HV Fryslân, die zich zelf willen prikkelen met het antwoord geven op de vraag: Waar sta *jij* voor? Wat is voor jou belangrijk in het leven? Waarover laat je je stem wel en niet horen? Wat laat je lopen, omdat je niet alles kunt veranderen? Waarvoor kom je wel in actie? Hoe hanteer je weerstand als je actie dat op roept? Ons trouwe en bindende HV lid Jet van Holten is er door haar overlijden deze avond helaas niet meer bij. Consuminderen, het HV, de Cliëntenvereniging en het recht op zelfbeschikking: onderwerpen waar Jet voor stond en die ze uitdroeg. We rekenen op nog meer mooie voorbeelden van elkaar deze avond, waarom loslaten goed kan zijn en van standpunten die 'uit de grond van ons hart' komen en anderen inspireren.

Deze avond bepalen we ook de gespreksonderwerpen die we in het seizoen 2018-2019 met elkaar willen bespreken. Wees welkom, ook als je er niet eerder bij was of van buiten Súdwest-Fryslân komt.

Donderdag 27 september 2018 om 19.30- ca. 21.30 uur, locatie De Groene Weide, Sneekerstraat 2 Bolsward. Bus voor de deur, parkeren in de buurt.

E-MAIL NIEUWSBRIEF VAN DE AFDELING FRYSLÂN

De afdeling Fryslân wil leden en niet-leden uitnodigen voor de nieuwe e-nieuwsbrief die op (on)geregelde tijden in uw mailbox zal opduiken. Zo kunnen we u altijd het laatste nieuws doorgeven én de link naar de digitale Schakel die op de afdelingspagina's van de landelijke website staat. Ook leden uit Groningen en Drenthe zijn natuurlijk welkom!

Er is één maar... We zijn verplicht uw uitdrukkelijke toestemming te vragen voor het toezenden van de nieuwsbrief. Dus wilt u onze e-mails (waarmee we u niet zullen overvoeren) ontvangen: stuur dan even een e-mail naar hvfryslan@gmail.com. Dan krijgt u voortaan onze nieuwsbrief als 'extra' naast de papieren Schakel. Wilt u helemaal digitaal, dan kunt u dat ook aangeven, natuurlijk

Leden die nu al de Schakel alleen digitaal willen ontvangen, hoeven geen actie te ondernemen. De gebruikelijke link naar uw digitale Schakel zal voortaan bovenaan de nieuwsbrief staan.

TRESOAR
20.00 UUR

GYSBERT JAPICK SEAL
ZAAL OPEN 19.30 UUR

WETENSCHAP EN FICTIEVE VERWACHTINGEN

Fictieve verwachtingen voor maatschappelijke vraagstukken vereist stimulerende research van wetenschappelijk betrokken instituten. Het vergt eveneens inzicht in hoe verwachtingen invloed kunnen hebben op besluiten. Het vraagt ook inzicht in de sociale, culturele en politieke wortels van deze verwachtingen. Wetenschappers moeten derhalve hun verklarende modellen heroverwegen. Besluiten kunnen niet meer uitsluitend worden genomen als ultimatieve resultaten van wetenschappelijke resultaten uit het verleden, maar eerder als vrucht van toekomstverwachtingen: Niet alleen het verleden bepaalt maar ook de toekomst doet er toe.

Evert Meijer; gepensioneerd medicus en arbeidsepidemioloog, promoveerde aan de universiteit Utrecht over het opzetten van prognostische modellen ten behoeve van risicostratificatie van beroepsziekten. Daardoor kon o.a. in de bakkersbranche een gezondheidsbewakingssysteem worden geïmplementeerd. In een publicatie van de European Respiratory Society krijgt de door hem ontwikkelde methode een voorbeeldfunctie bij het managen van beroepsastma. In 2013 werd hem voor zijn werk de Professor Burgerpenning toegekend.

Evert Meijer

11 september 2018

Evert Meijer

9 oktober 2018

Jan Flameling

13 november 2018

Adriaan van Veldhuizen

11 december 2018

Boris van der Ham

Filosofie raakt onze emoties, spiritualiteit, fysiek welbevinden en denken. In welke wereld willen we leven en wat doen we daar zelf voor? Filosofie helpt bij het vinden van nieuwe richtlijnen, bij keuzes die we maken en het creëren van onze eigen realiteit. Bij het Filosofiecafé draait het om plezier, inspiratie, uitwisseling en verbinding.

Filosofiecafé Fryslân is een informeel netwerk

dat bijeenkomsten organiseert.

Wilt u op onze maillijst, zodat u altijd ons nieuws ontvangt? Of wilt u actief worden in het netwerk?

Email: info@filosofie.frl

www.facebook.com/filosofiecafefryslan

Het filosofiecafé Fryslân is een samenwerkingsverband van de Remonstranten, Tûmba, Odd Fellows Tresoor en HV Fryslân

Jan Flameling

WAARHEID IN EEN WERELD VAN POST-TRUTH

De hedendaagse Anglo-Amerikaanse en continentale filosofie heeft – naast 'het zelf' – als belangrijk thema: de verhouding van taal en werkelijkheid. In deze lezing bezoeken we Cambridge, Parijs en Princeton om te weten te komen wat daar door vooraanstaande filosofen werd onderwezen.

TAAL EN WERKELIJKHEID

Ludwig Wittgenstein toont aan dat ons dagelijks taalgebruik regel-geleid is, dat daar geen vaas met bloemen staat maar dat wij dat daar een 'vaas met bloemen' noemen. De Franse filosoof Michel Foucault stelt vast dat elke gespreksgemeenschap een orde van spreken (discours) kent die vastlegt wat wel en niet gezegd mag worden. De Amerikaanse filosoof Richard Rorty merkt op dat de procedures die het taalgebruik rechtvaardigen / regelen tijdstip- en plaatsgebonden zijn. De Franse filosoof Jacques Derrida stelt dat elke opvatting van de werkelijkheid een constructie is die potentieel bloot staat aan ontmanteling (deconstructie). Alle vier filosofen hebben voorgesteld om taal niet op te vatten als een spiegel van de werkelijkheid maar om (evenals Friedrich Nietzsche) te beseffen dat taal wereld-scheppend van aard

Jan Flameling is filosoof. Hij studeerde filosofie in Groningen, Keulen, Berkeley en Amsterdam en richtte in 1994 het Filosofisch Bureau Ataraxia op. Hij geeft onderwijs aan de Internationale School voor Wijsbegeerte, geeft trainingen in morele oordeelsvorming bij de overheid en organiseert verschillende seminars. Zie: www.janflameling.nl.

Je hoeft de krant niet eens goed te lezen om ze tegen te komen: vaccinatiefantasten, klimaatontkenners en lieden die in naam van het vaderland met statistieken over vluchtelingen rommelen. Op steeds meer plaatsen worden meningen als feiten verkocht en feiten als meningen weggewuifd. Die elasticiteit van het waarheidsbegrip lijkt alsmar verder op te rekken, niet alleen door notoire complotdenkers, maar zelfs door de president van de Verenigde Staten. Leven we werkelijk in een tijd en samenleving waarin het met de “waarheid” is gedaan? Zijn we post-truth?

In deze lezing wordt aan de hand van denkers en voorbeelden geschetst wat *post-truth* is en waarom dit lelijke woord toch inzicht in onze samenleving kan verschaffen. Dat gebeurt via de omweg van de filosofie. Eerst kijken we naar wat “post-begrippen” eigenlijk zijn, dan bestuderen we naar (vermeende) relatie tussen *postmodernisme* en *post-truth* om af te sluiten met een uiteenzetting over een specifiek soort waarheidsbegrip. Dat is een waarheidsopvatting die ons in staat stelt *post-truth* the begrijpen, in context te plaatsen en zinvol te gebruiken. Gaandeweg raken we zowel aan praktische voorbeelden, als aan theoretische concepten zoals *hermeneutiek* en *abductie*.

Adriaan van Veldhuizen studeerde geschiedenis en filosofie in Groningen en promoveerde in de geschiedenis aan de Universiteit Leiden, waaraan hij ook verbonden is als Universitair Docent Theorie van de Geschiedenis. Ook werkt hij aan het KNAW-project "Epochal Thinking" en is hij redacteur van literair tijdschrift De Gids.

NIEUWE VRIJDENKERS

In april van dit jaar is een boek met deze titel verschenen. In het boek Nieuwe Vrijdenkers vertellen 12 voormalige moslims hun verhaal. Het boek is samengesteld door Boris van der Ham, voorzitter van het Humanistisch Verbond, en journalist Rachid Benhammou.

In Nederland ben je vrij om niet-godsdienstig te zijn, maar in de praktijk is die vrijheid niet voor iedereen vanzelfsprekend. In *Nieuwe Vrijdenkers* komen twaalf Nederlandse voormalige moslims aan het woord die zich hebben losgemaakt van de religie van hun ouders. Bij sommigen ging dat gemakkelijk, maar anderen kregen te maken met zeer heftige reacties van hun familie, waarbij enkelen zelfs werden verstoten.

Een aantal van de geïnterviewden is nu openlijk atheïst, agnost, humanist of vrijdenker, maar de meesten van hen leiden een dubbelleven omdat de buitenwereld niets weet van hun afvalligheid. In *Nieuwe Vrijdenkers* vertellen deze voormalige moslims openhartig hun persoonlijk verhaal, hun soms verscheurende dilemma's, maar ook over wat hen nu inspireert. Het zijn stuk voor stuk verhalen over het Nederland van nu.

Over de schrijvers

Boris van der Ham (Amsterdam, 1973) groeide op in Nieuwkoop. Hij is o.a. voorzitter van het Humanistisch Verbond en werkte mee aan twee documentaires over afvalligheid in de islam.

Rachid Benhammou (Beni Bouyahie - Marokko, 1973) groeide op in Rotterdam. Hij is cultureel ondernemer en freelancejournalist.

Het boek 'Nieuwe Vrijdenkers' is tijdens deze avond te koop.

Er is geen PIN apparaat aanwezig!

LEDENCONTACTEN FRYSLÂN

Palaver

Als Bezoekgroepen Fryslân coördineerden we tot nu toe 1:1 bezoeken gericht op oudere HV leden. Het concept hierbij is, dat een jonger lid met een afgesproken regelmaat een ouder lid bezoekt. Met daarbij de veronderstelling dat in een contact tussen een humanist en een andere humanist de gespreksonderwerpen wederzijds verdieping kunnen geven en het oudere lid extra aanspraak heeft. Dit blijkt steeds minder aan te spreken. Oudere leden melden zich in de praktijk echter niet spontaan zelf aan voor het krijgen van een dergelijk bezoek. Als we hen zelf benaderen dan geven de meesten (gelukkig!) aan nog voldoende 'in het leven te staan', of nog kras genoeg te zijn en daardoor geen behoefte hebben aan extra bezoek. Andersom: een aantal ouderen bieden zich nog zelf aan als bezoeker ingezet te willen worden! Terwijl anderszins het zo kan zijn dat ook een jonger lid behoefte heeft aan 1:1 contact, vanwege ziekte of omstandigheden, of als maatje. Weer anderen vinden het eerder prettig niet 1:1 maar in een groepje als leden van het HV bij elkaar te komen en zo 'een zinnig gesprek' onder humanisten te kunnen hebben.

Daarom zijn wij als bezoekerscoördinatoren Fryslân tot de conclusie gekomen, het concept aan te willen passen. We gaan de Bezoekersgroep om zetten in onderlinge 'Ledencontacten', met als doelstelling het onderling in contact brengen van leden van het HV, 1:1 of in groepjes. Praktijkvoorbeeld: In de laatste ALV van HV Fryslân had Lenie Dijkstra aangegeven in Heerenveen met een groepje te willen beginnen. Roeleke heeft vervolgens de Heerenveen leden aangeschreven en inmiddels is daar een huiskamer 'Palavergroepje' gestart! In **Súd West Fryslân** (v/h Sneek), draait zo ook al heel lang een dergelijke groep, die nu bijeenkomen in de **Groene Weide in Bolsward**. De volgende bijeenkomst daar is op **27 september om 19.30 uur**.

Daarom samengevat, heb je behoefte of vind je het leuk in contact te zijn met een ander HV lid, of een 'Palavergroep' te willen starten, of op nog weer een andere manier: neem contact op met één van de ondergetekenden, zie achterin de Schakel voor de contactgegevens.

Palaver in Heerenveen.

Begin dit jaar zijn wij een gespreksgroep gestart in **Heerenveen**.

In onderling overleg bepalen we de bijeenkomstdatum en het te bespreken onderwerp. Het samen komen is in de Anjelierstraat 7 in Heerenveen.

Bel voor de eerstvolgende datum met Leny Dijkstra.

Starttijd 10 uur, eindtijd 12 uur.

Onze groep kan nog aangevuld worden met 2 deelnemers.

Mocht je interesse hebben, meld je dan aan bij

Leny Dijkstra, tel: 0513 650 720.

FILOSOFIE voor een breed publiek

jaargang XXVII

Moraal

ethiek in actie

Voor de 27ste keer organiseert Ron Muijzer voor het Humanistisch Verbond Fryslân een serie filosofische zondagmiddagen in Debatcentrum de Bres in Leeuwarden.

Moraal gaat over goed en kwaad; over waarden en deugden; over individu en samenleving; over ik en jij, eigenbelang en andermans belang. Over heteronomie (moraal van buitenaf) en autonomie (van binnenuit). Sinds de jaren vijftig/zestig van de vorige eeuw hebben we ons in het westen losgemaakt van al te dwingende kaders die van bovenaf aan het individu werden opgelegd. Daarmee hebben we zeker aan individuele vrijheid gewonnen, maar zonder meer ook aan gemeenschap ingeboet. Moraal lijkt tegenwoordig een optie geworden: je houdt je eraan, of niet. Sommigen doen het wel, anderen niet. Tegelijk is het duidelijk dat we niet zonder moraal kunnen. Hoe houden we mens en maatschappij bij elkaar? de filosofiebijeenkomst zal gaan over vragen rondom moraal. Er zijn tal van actueel hoogst belangrijke vragen rondom moraal: wat is nu eigenlijk moraal en waarop is zij gebaseerd? Is moraal aangeboren of aangeleerd? Hoe komen vandaag jongeren aan moraal? Wat is belangrijker: waarden of deugden? Plicht, deugd of zorg? Is er een hiërarchie van waarden en/of deugden? Hoe houden we de boel bij elkaar zonder terug te vallen op paternalisme? Hoe verhouden zich eigenbelang en zelfverantwoordelijkheid tot andermans belang en publieke verantwoordelijkheid? Deze en dergelijke vragen worden in zes bijeenkomsten aan de orde gesteld en besproken door een zevental deskundige inleiders.

prof. dr. Joep Dohmen

14 oktober 2018

De ethiek van Kant – Waarom zou je moreel handelen?

Zonder Immanuel Kant zijn de mensenrechten niet te denken. Hij kan beschouwd worden als de vader van de notie autonomie. Niemand legde zozeer de nadruk op vrijheid om verantwoordelijk te kunnen zijn. En toch staat hij vooral bekend als de ethicus van de plicht. Hoe verhouden die twee, vrijheid en plicht, zich tot elkaar? En vooral, waarom zou je eigenlijk moreel handelen?

Inleider: prof. dr. Henk Procee

(filosoof/chemicus – emeritus hoogleraar Universiteit Twente)

4 november 2018

Twee soorten moraal

Er zijn twee soorten moraal. De eerste bestaat uit een lijst van wat verboden is, ontstaan door het verlangen om mensen in het gareel te houden, conform de mores van de betreffende maatschappij. De tweede wijst mensen op de mogelijkheid van een allesbeheersende drijfveer - meestal gezien als een natuurlijke neiging die je ontwikkelen moet - die je positieve houding tegenover het leven en je medemensen gaat bepalen. Voor Jezus is het een ander liefhebben als jezelf. Voor Socrates is het de harmonie tussen je woorden - je parrësia - en je daden, je leven. Voor het humanisme is het de rationele natuur van de mens, die zich naar buiten uit als medemenselijkheid. Voor het boeddhisme is het het ontwikkelen van vriendelijkheid tegenover jezelf, die dan uitstraalt naar anderen. Het lijkt van belang die drijfveren, hun aard, consistentie en uitstraling, te onderzoeken: we begeven ons dan op het terrein van de ethiek.

Inleider: Meino Zeillemaker

(fotograaf, filmmaker, schrijver, leraar Shambala boeddhisme)

9 december 2018

De vier typen van ethiek

Paul van Tongeren: Ik wil proberen een overzicht te geven van verschillende benaderingen in de ethiek. Dat zal ik doen door die benaderingen samen te vatten in een schema van vier posities: utilisme, contractualisme, plichtsethiek en deugdethiek. Ik presenteer elk van die posities in een aantal punten:

- Wat is de vraag die ze stellen?
- Wat is het handelingsbegrip waar ze van uit gaan?
- Hoe beantwoorden ze hun vraag?

- Hoe kan dat antwoord toegepast worden?

Ik zal de verschillende benaderingen ook historisch situeren, en daarbij steeds extra aandacht besteden aan de deugdethiek.

*Inleider: prof. dr. Paul van Tongeren
(filosoof – Universiteit Nijmegen)*

13 januari 2019

Groene deugden

Onze wetgeving en politiek richten zich op gedrag, niet op karakter of houding. Maar gedrag komt voort uit karakter en houding, en m.n. in milieuwetgeving wordt duidelijk dat je beperken tot welk gedrag is toegestaan en welk niet problemen niet oplost. Juist in de zorg voor milieu en elkaar dient de deugd centraal te staan, en dient gewerkt te worden aan karakter en houding.

Inleiders: de Gebroeders Meester:

- *drs. Frank Meester (filosoof, publicist, musicus)*
- *drs. Maarten Meester (filosoof, journalist, publicist)*

10 februari 2019

Moraal in het huidige tijdsgewricht

We leven in een tijd van neoliberalisme, individualisering, fake-news en #me-too. Er wordt respect gevraagd voor meningen, ook wanneer deze haaks staan op bewezen feiten. Hoe kan de individuele burger zich moreel staande houden in de groeiende hoeveelheid uiteenlopende interpretaties van wat goed is en wat kwaad/slecht?

*Inleider: prof. dr. René ten Bos
(filosoof/organisatiedeskundige – hoogleraar Radbouduniversiteit Nijmegen – Denker des Vaderlands)*

10 maart 2019

Ethiek en geloof in de gezondheidszorg

Wat moet verstaan worden onder 'kwaliteit van leven'? Wat te doen als zorgverlener en patiënt het niet met elkaar eens zijn? Is autonomie altijd goed? Wie geeft antwoord op welke vraag? En wie hakt welke knoop door?

*Inleider: dr. Els Maeckelberghe
(zelfstandig trainer + universitair docent
ethiek Universitair Medisch Centrum
Groningen)*

Zondagmiddagen van 13.30 - 16.00 uur

De Bres - Schoolstraat 4, Leeuwarden

Kosten van een losse lezing € 7,-

Het mogelijk om contant te betalen aan de zaal.

De hele serie: voor leden van het Humanistisch Verbond € 27,50 -

Voor niet-leden € 37,50

Opgave door het bedrag over te maken op rekeningnummer

NL 16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. penningmeester HV Fryslân, onder vermelding van 'Filosofie XXVII'

Informatie: Werkgroep Filosofie Humanistisch Verbond Fryslân:

De Tange 5

9155 AL Raard

0519-222022

hvfryslan@gmail.com www.humanistischverbond.nl

op papier **Filosofieboekjes**

Van alle lezingen is in de afgelopen 25 jaar een samenvatting gemaakt. Deze samenvattingen werden in twee boekjes per seizoen verzameld en gedrukt. Van vrijwel alle jaren zijn deze boekjes nog te krijgen. Ook van het laatste seizoen, jaargang 25, zijn de boekjes nu verschenen.

Boekje Ia en Ib	- algemene thema's uit de filosofie	Elk deel apart kost €4,25 (€2,25 voor het boekje en €2,- porto).
Boekje IIa en IIb	- autonomie	Een "paar" (a+b) kost €7,50 (€4,50 voor de boekjes en €3,- porto).
Boekje IIIa en IIIb	- zingeving	
Boekje IVa en IVb	- vooruitgang	
Boekje Va en Vb	- de mens: geest en materie	
Boekje VIa en VIb	- denkramen	
Boekje VIIa en VIIb	- levensstijlen	Wanneer u de serie van 50 boekjes in één keer bestelt kost
Boekje VIIIa en VIIIb	- levenskunst	€122,50 (€112,50 voor de boekjes en €10,- porto).
Boekje IXa en IXb	- wat maakt het leven de moeite waard?	
Boekje Xa en Xb	- gevoel en verstand	
Boekje XIa en XIb	- geloof, hoop en ...	
Boekje XIIa en XIIb	- het menselijk (on)vermogen	U kunt de boekjes bestellen door overmaking van het betreffende bedrag (met vermelding van het nummer van het gewenste boekje) op banknummer NL16 TRIO 0198 3836 65 t.n.v. het Humanistisch Verbond Fryslân
Boekje XIIIa en XIIIb	- deugend en ondeugend	
Boekje XIVa en XIVb	- de paradox van kracht en kwetsbaarheid	
Boekje XVa en XVb	- moderne levens lopen niet vanzelf	
Boekje XVIa en XVIb	- de kunst van het kiezen	
Boekje XVIIa en XVIIb	- goed ouder worden	
Boekje XVIIIa en XVIIIb	- ken u zelf	
Boekje XIXa en XIXb	- de ziel en het zelf	
Boekje XXa en XXb	- mijn leven als kunstwerk	
Boekje XXIa en XXIb	- burgerschap en vrijheid	
Boekje XXIIa en XXIIb	- veerkracht	
Boekje XXIIIa en XXIIIb	- leeftijd	
Boekje XXIVa en XXIVb	- mens en dier	
Boekje XXVa en XXVb	- Grenzen	
Boekje XXVIa, b en c	- Waar	

digitaal **Filosofie voor een breed publiek**

Was u in de afgelopen 25 jaar een geregelde bezoeker van de reeks filosofielecturen op de zondagmiddagen in Leeuwarden? Of juist niet en wilt u weleens weten wat daar allemaal besproken is op meer dan 150 middagen? Alle samenvattingen waren al op papier te verkrijgen, maar nu ook digitaal! Alles bij elkaar op een USB-stick, zodat u alles nog eens na kunt kijken op de computer of het tablet. **Te bestellen via hvfryslan@gmail.com**

25 JAAR voor € 25,=
(exclusief verzendkosten)

BESTUREN

Afdelings

FRYSLÂN

Vacant, voorzitter

Marjoleine Beers, secretaris en ledenadministratie
hvfryslan@gmail.com

Bart van 't Veer, penningmeester

Roeleke Naber, vrijwilligerscoördinatie

Baukje Scheppink, redactie Schakel,

webmaster 0511 477 083 / 06 3073 4973

baukje.scheppink@gmail.com, 2e penningmeester

Janny Lokerse, lid

Jan Wijbenga, lid

ASSEN e.o.

Annette van den Bosch, voorzitter

06 55 62 24 32 vdboschannette@gmail.com

Fieneke Stronkhorst, secretaris

0592 34 27 20 / 06 21 36 32 23 secr.hvassen@gmail.com

Ri Veens, penningmeester, 0593 31 85 27 / 06 14 86 15 72

penn.hvassen@gmail.com

Hedwig Udding-Blok, communicatie,

0592 26 10 14 / 06 57 59 22 08 udding-blok@hetnet.nl

Agnes Swierstra, bestuurslid, 0592 85 32 21 / 06 28 80 16 80

agnes@swierstra.net

Henk van der Zijden, bestuurslid, 0592 20 33 12 / 06 23 60 91 01

henkvanderzijden@outlook.com

GRONINGEN

Marijke van de Hel, voorzitter

Schuitendiep 29, 9711 RA Groningen

marijkevandehel@gmail.com 050 549 2796

Ieke Verveld, secretaris

secr.hvgron@gmail.com 050 850 3655 06 10264135

Willem Waard, penningmeester

penningm.hvgron@gmail.com

Lenie Kootstra, lid, Leniekootstra@gmail.com

Martijn van Loon, lid, vanloonmac@gmail.com

Ivo Hengst, jong hv: ivo_hengst@hotmail.com

Ledencontact Fryslân

Zuid West

Jac. Konig, 06 5317 2732,

postcodes 8441-8899

Zuid Oost

Sake van der Kloet 0512 342996 /

0650643629 sake@litsriverranch.com

postcodes 8391-8434 en 9109-9296

Noord Oost

Roeleke Naber, roelekenaber@gmail.com

0517 795018

postcodes 8911-9091

Humanistische uitvaartbegeleiding

0900-9005030 Groningen

0900-3302020 Drenthe

0517 417799 Coördinatie Fryslân

Rouwverwerking Fryslân

Tine Wiersma 06 371 72 397

tine.wiersma@kpnplanet.nl

Activiteitencommissie Assen

e-mail: hvassen-activiteiten@outlook.com

Jan Kolkman, 0592-413291

Anneke Aangeenbrug, 0592-421204

Humanistische geestelijke begeleiding

Het leven vormgeven is niet altijd eenvoudig.

Humanistische geestelijke begeleiders helpen - met gesprekken, advies en ondersteuning - om evenwicht te vinden als het even moeilijk gaat.

Humanistisch geestelijk verzorgers werken bij defensie, justitie, in de zorg of zijn vrijgevestigd. Vrijgevestigde geestelijk verzorgers kunnen ook helpen vorm te geven aan een humanistische relativering.

Humanistische Uitvaartbegeleiding

Nabestaanden vinden het moeilijk een toespraak te schrijven of uit te spreken. Een humanistische uitvaartbegeleider helpt u daarbij. Mogelijkheden zijn een gesprek-bij-leven en een gesprek met nabestaanden.

Een humanistische uitvaartbegeleider heeft een speciale opleiding gevolgd en biedt hulp op basis van kennis en ervaring. De begeleider is humanist en heeft oog voor de waardigheid en eigenheid van elk mens en begrip voor de kronkelwegen van het leven.

Er is een speciale website waar u alle informatie vindt: www.humanistischeuitvaart.nl

Telefoonnummers van plaatselijke contactpersonen vindt u achter in de Schakel.

Een executeur testamentair van het Steunfonds Humanisme?

Wat moet er gebeuren als ik er niet meer ben? Het is misschien niet plezierig, maar wel goed om er eens bij stil te staan. Want wie regelt uw uitvaart? Wie zorgt ervoor dat de wensen uit uw testament worden uitgevoerd en handelt allerlei praktische zaken af?

Als er in uw omgeving niet direct iemand is om dit voor u te regelen, kunt u het Steunfonds Humanisme als executeur inschakelen. De medewerkers regelen uw zaken met respect, zorg en oog voor detail.

REGIO NOORD

Humanistische contacten

voor een landelijk overzicht van humanistische organisaties: zie www.human.nl

Humanistisch Vormingsonderwijs HVO

Provinciaal (interim) contactpersoon
Fryslân: Mathilde Nomden. Zij is te bereiken via telefoonnummer 06-11277250 of per mail: m.nomden@hvo.nl
www.humanistischverbond.nl/hvo

Filosofiewerkgroep Fryslân

Ron Muijzer, Raard, 0519 22 20 22
ron@muijzer.nl

Humanitas Assen

Brunelstraat 77, 9404 KB Assen
0592 311 121 assen@humanitas.nl

Humanitas Groningen

A-kerkhof 22 ZZ, 9711 JB Groningen
050 3120633 info.noord@humanitas.nl

Humanitas De Stellingwerven

secretariaat vacant
Secr/penningmeester: Hieke Scheletens, Laak 48, 8431 MZ Oosterwolde, jaapscheltens@hethnet.nl
DeStellingwerven@humanitas.nl

Humanistisch geestelijk raadslieden

Myriam van der Vorst, 0513 685 739
Tjongerschans Ziekenhuis Heerenveen

Jan Sipma 06 8320 7732
Meriant

Marcelle Mulder, 0515 570870
Zorggroep Tellens
Agaath Heijboer, 050 3613884 of 3612030
a.a.heijboer@umcg.nl
Hilda Schipper-Batist wo/do 10-16
A.G. Wildervanckhuis
NNCZ/Jannes van der Sleedenhuis Hoogeveen
Bas van der Sijde, contact: 0528-266944
Nannie Bos

Humanistische geestelijke verzorging bij Justitie

Dr. S van Mesdagkliniek, Groningen
Jeannette van der Meijde, 050 5221221

Penitentiare inrichting Ter Apel
Wietske Cuperus

Penitentiare inrichting Leeuwarden
Wietske Curperus (wo en vrij) 088-0742633

Vrij gevestigde Humanistische Raadslieden

Mirabelle A. Schaub-de Jong
050-5252253 / 0620732179

Jan Sipma
06 2099 1738

Stichting Abraham Vellinga

Piet Postma secr. Murnserdyk 13-15,
8573 WN Mirns piet@pjpostma.nl

Bijlenga Stichting

Jan Dijkstra jan.dijkstra,mz@gmail.com
Thijs van Gunst, thijs.johanna@hetnet.nl

3	Agenda NOORD
4	Van de redactie
6	GR De nieuwe vriendenkers
8	GR Zondagmiddagen
10	GR Sprookje
13	GR GV in aardbevingsgebied
14	GR Thema-avond dementie
16	GR Kristalnachtlezing
17	GR Cursus Mens-zijn
18	GR Eten met gesprekstof
19	GR Jonge humanisten
	Renaissancehumanisme
	Sint Pannekoek
	Gesprek over de goede dood
22	Wandelen GR/ASeo
24	ASeo Homo deus
26	ASeo Mijn uitzicht
29	ASeo Cursis Mens-zijn
30	ASeo Onder ongelovigen
32	ASeo Jubileum 70 jaar
34	ASeo Enquete
36	ASeo Zelf denken is moeilijker...
37/38	ASeo Gespreksgroepen
39	ASeo Jaargrogramma
42	FRL Waar sta jij voor?
44	FRL Filosofiecafé
47	FRL Palavers
48	FRL Filosofie voor een breed publiek
53	Adressen